

84/6/A/2009

WYROK

z dnia 16 czerwca 2009 r.

Sygn. akt SK 5/09*

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Mirosław Wyrzykowski – przewodniczący

Marian Grzybowski

Wojciech Hermeliński

Adam Jamróz

Ewa Łętowska – sprawozdawca,

protokolant: Krzysztof Zalecki,

po rozpoznaniu, z udziałem skarżącego oraz Sejmu, Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich, na rozprawie w dniu 16 czerwca 2009 r., skargi konstytucyjnej Grzegorza Bartysia o zbadanie zgodności:

art. 63 ust. 5 w związku z art. 27a ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. z 2006 r. Nr 167, poz. 1191, ze zm.), w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 236, poz. 2356), w zakresie, w jakim nie przyznaje zastępcy komornika, ustanowionemu w związku z odwołaniem albo śmiercią komornika, prawa do opłat egzekucyjnych prawomocnie przez niego ustalonych przed odwołaniem lub śmiercią, z art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 oraz art. 2 Konstytucji,

o r z e k a:

Art. 63 ust. 5 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. z 2006 r. Nr 167, poz. 1191, z 2007 r. Nr 25, poz. 162, Nr 44, poz. 288, Nr 85, poz. 571 i Nr 112, poz. 769 oraz z 2009 r. Nr 26, poz. 156 i Nr 81, poz. 687) w zakresie, w jakim nie przyznaje zastępcy komornika – ustanowionemu w związku z odwołaniem albo śmiercią komornika – prawa do opłat egzekucyjnych prawomocnie przez niego ustalonych przed jego odwołaniem, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Ponadto p o s t a n a w i a:

na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, z 2000 r. Nr 48, poz. 552 i Nr 53, poz. 638, z 2001 r. Nr 98, poz. 1070, z 2005 r. Nr 169, poz. 1417 oraz z 2009 r. Nr 56, poz. 459) umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

* Sentencja została ogłoszona dnia 2 lipca 2009 r. w Dz. U. Nr 105, poz. 879.

UZASADNIENIE

I

1. W skardze konstytucyjnej z 12 kwietnia 2007 r., Grzegorz Bartyś (dalej: skarżący) wniósł o stwierdzenie niezgodności art. 63 ust. 3-5 w związku z art. 27a ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. z 2006 r. Nr 167, poz. 1191, ze zm.; dalej: ustawa o komornikach), w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 236, poz. 2356; dalej: ustawa nowelizująca z 2004 r.), w zakresie, w jakim nie przyznaje zastępcy komornika, ustanowionemu w związku z odwołaniem albo śmiercią komornika, prawa do opłat egzekucyjnych prawomocnie przez niego ustalonych przed odwołaniem lub śmiercią, z art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 oraz art. 2 Konstytucji.

1.1. Skarga konstytucyjna została sformułowana w związku z następującym stanem faktycznym:

Skarżący w okresie od 13 maja 2004 r. do 7 czerwca 2005 r. pełnił funkcję zastępcy odwołanego komornika rewiru III przy Sądzie Rejonowym w Siedlcach. Od września 2003 r. w rewirze III prowadzona była egzekucja należności wierzyciela, m.in. przez egzekucję z nieruchomości, w której czynności wykonywali kolejno: odwołany komornik, powołany na jego zastępcę skarżący oraz powołany następnie komornik.

W dniu 4 maja 2005 r. zastępca komornika (skarżący) wydał postanowienie o ustaleniu opłaty egzekucyjnej na kwotę 57.090 zł w związku ze sprzedażą licytacyjną nieruchomości. Kwota ta została uwzględniona w sporządzonym przez Sąd Rejonowy 28 września 2005 r. planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji, a wpłynęła na konto komornika rewiru III kilka miesięcy po odwołaniu skarżącego z funkcji zastępcy komornika, gdy funkcję komornika pełnił nowo powołany komornik.

W związku z tym skarżący wystąpił przeciwko powołanemu komornikowi z pozwem o zapłatę, a jako podstawę swojego roszczenia wskazał art. 26 ust. 3, art. 27a, art. 3a, art. 28, art. 63 ust. 4 i 5 oraz art. 43 ustawy o komornikach.

Wyrokiem z 19 września 2006 r. (sygn. akt I C 304/06) Sąd Rejonowy w Siedlcach oddalił powództwo skarżącego. W uzasadnieniu wyroku stwierdził, że podstawą prawną żądania skarżącego nie może być art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą z 2004 r. Za takim poglądem, zdaniem sądu pierwszej instancji, przemawia art. 4 ust. 1 ustawy nowelizującej z 2004 r., zgodnie z którym do spraw egzekucyjnych wszczętych przed dniem jej wejścia w życie należy stosować przepisy dotychczasowe. Ustawa weszła w życie 13 listopada 2004 r. Ze względu na to, że postępowanie w sprawie egzekucyjnej, w związku z którą powód dochodzi swojego roszczenia, zostało wszczęte przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 2004 r., art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach w nowym brzmieniu, przewidujący, że komornikowi odwołanemu oraz spadkobiercom zmarłego komornika należą się opłaty prawomocnie ustalone przed odwołaniem lub śmiercią – według sądu pierwszej instancji – nie mógł znaleźć zastosowania w sprawie skarżącego. Według ustawy o komornikach, w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2004 r., zastępcy komornika należał się dochód uzyskany w trakcie pełnienia funkcji.

Apelacja skarżącego od tego orzeczenia została oddalona wyrokiem Sądu Okręgowego w Siedlcach z 28 grudnia 2006 r. (sygn. akt V Ca 534/06). Sąd drugiej instancji nie podzielił stanowiska Sądu Rejonowego, że art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach nie znajduje w sprawie zastosowania z uwagi na regulację zawartą w art. 4

ustawy nowelizującej z 2004 r. Zdaniem sądu drugiej instancji, art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach nie znajduje zastosowania w sprawie skarżącego, gdyż w przepisie tym mowa jest wyłącznie o komorniku, natomiast skarżący pełnił funkcję zastępcy komornika. Brak ogólnej normy prawnej nakazującej stosowanie wobec zastępcy komornika wszystkich przepisów dotyczących komornika, skutkować musi uznaniem, że przepis ten nie mógł znaleźć zastosowania wobec skarżącego. Ostatecznie Sąd Okręgowy w Siedlcach również uznał roszczenie skarżącego za pozbawione uzasadnionych podstaw.

Niezależnie od wystąpienia ze skargą konstytucyjną skarżący skierował skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego w Siedlcach. Skarżący, w piśmie z 23 października 2008 r. poinformował Trybunał o rozstrzygnięciu Sądu Najwyższego. Skarga kasacyjna została oddalona wyrokiem z 26 września 2007 r. (sygn. akt IV CSK 133/07). W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd Najwyższy podtrzymał pogląd o niemożności zastosowania art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach wobec odwołanego zastępcy komornika.

1.2. Uzasadniając szczegółowo zarzut niekonstytucyjności kwestionowanych przepisów ustawy o komornikach, skarżący wskazał przede wszystkim naruszenie prawa do równej ochrony praw majątkowych, w szczególności prawa do wynagrodzenia (art. 64 ust. 2 Konstytucji) oraz zasady równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji) przez zróżnicowanie, w nieuzasadniony sposób, sytuacji prawnej zastępcy komornika (ustanowionego w razie śmierci lub odwołania komornika) oraz komornika w zakresie prawa do opłat egzekucyjnych, które zostały prawomocnie ustalone postanowieniem przed ich odwołaniem lub śmiercią, ale nie zostały do tej pory pobrane ani ściągnięte, a więc bezzasadne różnicowanie sytuacji tych podmiotów w zakresie ochrony ich praw majątkowych (s. 3 uzasadnienia skargi). Sądy odmówiły skarżącemu ochrony jego prawa do wynagrodzenia za wykonane przez niego czynności egzekucyjne, które doprowadziły do skutecznego zakończenia postępowania egzekucyjnego.

Skarżący podniósł, że aktualne brzmienie kwestionowanego art. 63 ustawy o komornikach stawia zastępcę komornika w sytuacji podwójnie niekorzystnej: nie otrzyma on opłat prawomocnie ustalonych przez zmarłego lub odwołanego komornika nawet jeżeli zostaną pobrane już w czasie jego urzędowania jako zastępcy komornika, nie otrzyma także opłat prawomocnie przez siebie ustalonych, które nie zostały w czasie jego urzędowania pobrane lub ściągnięte – kwoty te przypadną nowemu komornikowi. W tym czasie musi on jednak pokryć koszty działania kancelarii oraz wydatki związane z prowadzonymi przez siebie czynnościami egzekucyjnymi, na takich samych zasadach jak komornik, który działał przed nim oraz ten, który został nowo powołany.

W ocenie skarżącego, zastosowane kryterium różnicujące, tj. pełniona funkcja (zastępca komornika – komornik), nie usprawiedliwia odstępstwa od wyrażonej w art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 ust. 2 Konstytucji zasady równego traktowania podmiotów wobec prawa i równej ochrony praw majątkowych.

Po pierwsze, kryterium to nie pozostaje w związku ani z celem, ani z treścią ustawy o komornikach, skoro ustawa przez odesłanie w art. 27a ustawy o komornikach do odpowiedniego stosowania art. 3a i art. 28 ustawy przyznaje zastępcy komornika taki sam status w zakresie działalności egzekucyjnej jak komornikowi.

Po drugie, waga interesów, którym różnicowanie ma służyć, nie pozostaje w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostały naruszone przez zróżnicowanie sytuacji prawnej wymienionych podmiotów. Ochrona prawa komorników do uzyskania dochodu (opłat egzekucyjnych) nie może stanowić podstawy do pozbawienia zastępcy komornika, działającego na własne ryzyko i rachunek, prawa do wypracowanego przez niego dochodu (ustalonych prawomocnie opłat egzekucyjnych) i przyznawania tego prawa osobom nowo powołanym do sprawowania funkcji komornika, które nie wykonały w celu

uzyskania tych opłat żadnych czynności egzekucyjnych. Taką sytuację należy uznać za rażące uprzywilejowanie jednych podmiotów (komorników) kosztem nieuzasadnionego zmniejszenia uprawnień innych (zastępców komornika).

Po trzecie, żadne inne zasady, wartości czy normy konstytucyjne nie uzasadniają przyjętego kryterium różnicowania. W szczególności takim kryterium nie może być odmiennosc wymaganych kwalifikacji, gdyż do pełnienia obu funkcji (komornika i zastępcy komornika) konieczne jest spełnienie tych samych wymogów. Zastępcą komornika może być jedynie, zgodnie z art. 26 ust. 2 ustawy, komornik innego rewiru komorniczego lub asesor komorniczy. Natomiast asesorem komorniczym może być tylko osoba spełniająca te same kryteria co kandydat na komornika (art. 32 ust. 1 w związku z art. 10 ustawy o komornikach).

Ponadto skarżący wskazuje na naruszenie art. 64 ust. 1 Konstytucji przez odmowę udzielenia ochrony prawa do opłaty egzekucyjnej, którą ustalił prawomocnym postanowieniem w czasie, gdy pełnił funkcję zastępcy komornika. Stwierdza poza tym, że kwestionowany przepis, godząc w zasadę równości, pozostaje w sprzeczności z art. 2 Konstytucji i wyrażoną w nim zasadą sprawiedliwości społecznej. Narusza przy tym zasady poprawnej legislacji, a tym samym podważa zaufanie obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa (art. 2 Konstytucji). Skarżący nie wsparł jednakże tych zarzutów stosowanym uzasadnieniem.

2. Postanowieniem z 6 listopada 2008 r., sygn. Ts 82/07, Trybunał Konstytucyjny uznał, że skarga konstytucyjna, w zakresie dotyczącym art. 63 ust. 3 i 4 w związku z art. 27a ust. 1 ustawy o komornikach, nie spełnia sformułowanych w art. 79 Konstytucji przesłanek dopuszczalności występowania z tego rodzaju środkiem prawnym. Treść zarzutów skarżącego wskazuje jednoznacznie na to, że nie są one związane z zaskarżonym art. 63 ust. 3 i 4 w związku z art. 27a ust. 1 ustawy o komornikach. Nie ulega wątpliwości, że skarżący upatruje istoty naruszenia konstytucyjnych praw w niemożności otrzymania opłaty egzekucyjnej prawomocnie ustalonej jeszcze przed odwołaniem go ze stanowiska zastępcy komornika sądowego. Argumentację skargi konstytucyjnej koncentruje więc przede wszystkim na treści art. 63 ust. 5 w związku z art. 27a ust. 1 ustawy o komornikach i w tym zakresie podlega merytorycznemu rozpoznaniu.

3. W imieniu Sejmu pisemne stanowisko przedstawił Marszałek Sejmu, wnosząc o stwierdzenie, że art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach w zakresie, w jakim nie przyznaje zastępcy komornika, ustanowionemu w związku z odwołaniem albo śmiercią komornika, prawa do opłat prawomocnie ustalonych przed odwołaniem zastępcy komornika, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

3.1. Na wstępie swego stanowiska Sejm odniósł się do dwóch kwestii formalnych: podmiotu skarżącego oraz wzorców kontroli.

Sejm uznał, że w niniejszej sprawie zaskarżony został przepis, który przyznaje odwołanym komornikom oraz spadkobiercom zmarłych komorników prawo do opłat egzekucyjnych prawomocnie ustalonych przed odwołaniem lub śmiercią tych komorników. Jakkolwiek opłaty te związane są ściśle z czynnościami egzekucyjnymi przeprowadzonymi przez komornika, realizowanymi w pewnych sytuacjach przez zastępcę komornika, to jednak trzeba uznać, że regulacja ta dotyczy prywatnej sfery praw jednostki, a nie publicznej płaszczyzny jej funkcjonowania. W tych okolicznościach należy przyjąć, że prawo majątkowe, o którym mowa w zakwestionowanym przepisie ustawy o komornikach, korzysta z ochrony, jaką gwarantuje art. 64 Konstytucji.

Co do wzorców kontroli Sejm, odwołując się do orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, podniósł po pierwsze, że art. 2 Konstytucji nie może stanowić samodzielnego wzorca kontroli, gdyż jego sens normatywny nie został zrekonstruowany w sposób, który umożliwiłoby potraktowanie tego przepisu jako źródła wolności lub praw podmiotowych. Prowadzi to do konstatacji, że wydanie przez Trybunał Konstytucyjny orzeczenia, z uwzględnieniem art. 2 Konstytucji, jest niedopuszczalne. Zgodnie z art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.; dalej: ustawa o TK) postępowanie w tym zakresie powinno być umorzone.

Po drugie, w stanowisku Sejmu zauważono, że nie zostały sformułowane żadne zarzuty dotyczące niezgodności art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach z art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 ust. 3 Konstytucji, a zarzut niezgodności art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach z art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 ust. 1 Konstytucji nie został uzasadniony. W tych okolicznościach należy przyjąć – zgodnie ze stosowaną przez Trybunał Konstytucyjny zasadą *falsa demonstratio non nocet* – że wzorzec konstytucyjny w niniejszej sprawie winien być zrekonstruowany wyłącznie z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

3.2. Ujmując skutki art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach z perspektywy podmiotów w nim uprzywilejowanych, Sejm doszedł do wniosku, że przepis stanowiący przedmiot kontroli różnicuje pozycję prawną komorników (rozumianych nie personalnie, jako konkretne osoby, ale jako kategoria osób wykonujących czynności egzekucyjne) względem zastępców komorników w dwóch wymiarach. Po pierwsze, przyznając komornikom prawo do opłat prawomocnie przez nich ustalonych a niepobranych i nieściągniętych przed ich odwołaniem. Po drugie, przyznając komornikom prawo do opłat prawomocnie ustalonych przez zastępców komorników, ale niepobranych i nieściągniętych przez nich przed odwołaniem. Kumulacja tych dwóch aspektów prowadzi do spotęgowania (umocnienia) nierówności, jaka występuje pomiędzy porównywanymi rodzajami podmiotów.

3.2.1. Rozstrzygając kwestię trafności zarzutu podniesionego w skardze konstytucyjnej, Sejm w pierwszej kolejności określił cel zakwestionowanej regulacji. Biorąc pod uwagę rolę opłat egzekucyjnych w działalności egzekucyjnej wywnioskował, że celem przyznania komornikom uprawnienia do opłat niepobranych i nieściągniętych, choć prawomocnie ustalonych przed ich odwołaniem, jest przyznanie im dodatkowej – niestanowiącej elementu składowego dochodu – formy wynagrodzenia, związanego z efektywnie wykonanymi czynnościami egzekucyjnymi. Sejm wskazał jednocześnie, że nie jest przekonujące *ratio legis* uprzywilejowania odwołanego komornika („wyjątkowa gratyfikacja a więc swojego rodzaju premia dla komornika odwołanego często po wielu latach pracy”) zrekonstruowane w wyroku Sądu Najwyższego z 26 września 2007 r. (sygn. akt IV CSK 133/07), gdyż – zgodnie z art. 15a ustawy o komornikach – odwołanie komornika może nastąpić nie tylko z powodu jego choroby lub utraty sił czy ukończenia 65 roku życia, ale również np. wskutek: prawomocnego skazania za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe, dopuszczenia się rażącego lub uporczywego naruszenia przepisów prawa, albo ukarania komornika prawomocnym orzeczeniem dyscyplinarnym karą wydalenia ze służby komorniczej. Przyznanie gratyfikacji komornikowi w tych wypadkach, w których jego odwołanie stanowi rodzaj swoistej sankcji, byłoby nieracjonalne; nie mogłoby też zostać uznane za relewantne ani uzasadnione kryterium zróżnicowania praw komorników oraz zastępców komorników.

3.2.2. Kolejnym czynnikiem, który uwzględnił Sejm przy ocenie konstytucyjności art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach, jest rodzajowa (brak jakichkolwiek wyłączeń lub ograniczeń) oraz jakościowa tożsamość czynności podejmowanych przez komorników

oraz ich zastępców. Zdaniem Sejmu, treść przepisów ustawy o komornikach (art. 27a w związku z art. 3a ustawy, art. 23 ust. 2 w związku z ust. 1 ustawy) oraz poglądy Trybunału Konstytucyjnego wyrażane w dotychczasowym orzecznictwie prowadzą do wniosku, że nie może znaleźć przekonującego uzasadnienia regulacja prawna zakładająca, iż opłaty za czynności egzekucyjne zastępcy komornika, za które ponosi on odpowiedzialność odszkodowawczą również po odwołaniu, należą się nowemu (nowo powołanemu) komornikowi oraz że prawomocnie ustalone opłaty za czynności egzekucyjne zastępcy komornika, na którym ciążyły koszty przeprowadzenia tych czynności (z wyjątkiem ściśle określonych wydatków, por. art. 39 oraz art. 43 ustawy o komornikach), należą się nowemu (nowo powołanemu) komornikowi.

3.2.3. W konsekwencji dokonanych ustaleń Sejm wskazał na konieczność stwierdzenia, że zróżnicowanie uprawnień komorników i zastępców komorników wykonujących tożsame czynności egzekucyjne, choć w innej perspektywie czasowej (zastępca czyni to w okresie przejściowym, do czasu powołania nowego komornika) nie pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią regulacji ujętej w art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach. Zdaniem Sejmu, przyjęte w zakwestionowanym przepisie kryterium zróżnicowania pozycji prawnej komorników oraz zastępców komorników ma charakter arbitralny, a ponadto niepozostający w związku z wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, które uzasadniałyby odmienne traktowanie podmiotów podobnych.

Co więcej, zważywszy, że procedura obsadzania rewirów uwolnionych wskutek śmierci albo odwołania komornika została stworzona przez ustawodawcę specjalnie w celu pełniejszej ochrony interesu wierzycieli, przyznanie zastępcy komornika prawa do prawomocnie ustalonych (choć nieściągniętych i niepobranych przed jego odwołaniem) opłat, stanowiących czynnik motywujący go do większej aktywności, ściśle korespondowałoby nie tylko z celem pozostałych regulacji ustawy o komornikach, lecz także – co istotniejsze – z art. 45 Konstytucji. Prawo do wykonania wyroku sądowego należy rozumieć także jako element prawa do sądu w rozumieniu materialnym, którego nie należy rozpatrywać tylko w perspektywie możliwości wydania konkretnego rozstrzygnięcia (orzeczenia sądowego), lecz także możliwości jego egzekucji, której brak czyniłby prawo do sądu iluzorycznym.

W konkluzji rozważań Sejm stwierdził, że art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach w zakresie, w jakim nie przyznaje zastępcy komornika ustanowionemu w związku z odwołaniem albo śmiercią komornika prawa do opłat prawomocnie ustalonych przed odwołaniem zastępcy komornika, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

3.3. Ponadto Sejm podniósł, że wskazany w *petitum* stanowiska zakres zakwestionowanego art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach został ujęty wężej w porównaniu z wnioskowanym w skardze konstytucyjnej. Modyfikacja spowodowana jest tym, że skarżący domaga się stwierdzenia niekonstytucyjności przepisu także w tej części, w jakiej różnicuje on krąg podmiotów, którym należą się opłaty egzekucyjne prawomocnie ustalone przed śmiercią komornika, od tych, którym należą się opłaty egzekucyjne prawomocnie ustalone przed śmiercią zastępcy komornika. Ponieważ prawa majątkowe spadkobierców nie mogą być utożsamiane z prawami podmiotowymi skarżącego, kwestia ich naruszenia ma zaś charakter hipotetyczny (potencjalny), a nie rzeczywisty (aktualny), badanie konstytucyjności w tym zakresie jest w trybie kontroli konkretnej niedopuszczalne.

Granice skargi konstytucyjnej są – zgodnie z art. 66 ustawy o TK – wiążące dla Trybunału Konstytucyjnego. Stąd również Sejm ograniczył przedstawione wyjaśnienia do problemu, którego rozpoznanie w ramach niniejszej sprawy jest dopuszczalne. Zagadnienie konstytucyjności art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach w zakresie, w jakim

przepis ten nie przyznaje uprawnień do wcześniej prawomocnie ustalonych opłat spadkobiercom zmarłego zastępcy komornika, jest kwestią odrębną, pozostającą bez wpływu na sytuację prawną skarżącego i wynik niniejszego postępowania.

Z podanych wyżej względów Sejm wniósł, w wypadku wydania przez Trybunał Konstytucyjny wyroku stwierdzającego niezgodność z Konstytucją art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach, o uwzględnienie w orzeczeniu zakresu niekonstytucyjności określonego we wstępnej części swojego pisemnego stanowiska.

4. Prokurator Generalny w piśmie z 1 czerwca 2009 r. przedstawił następujące stanowisko: 1) art. 63 ust. 5 w związku z art. 27a ust. 1 ustawy o komornikach w zakresie, w jakim nie przyznaje zastępcy komornika ustanowionemu w związku z odwołaniem albo śmiercią komornika prawa do opłat prawomocnie ustalonych przed odwołaniem zastępcy komornika, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 i w związku z art. 2 Konstytucji, 2) w pozostałym zakresie postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK – z powodu niedopuszczalności wydania orzeczenia.

4.1. W pierwszej kolejności Prokurator Generalny odniósł się do kwestii wskazanego przez skarżącego konstytucyjnego układu odniesienia dla kontroli zaskarżonych przepisów. Analiza zarzutów skargi konstytucyjnej i jej uzasadnienie doprowadziły Prokuratora Generalnego do wniosku, że skarżący nie dopełnił ustawowego obowiązku wskazania sposobu naruszenia przez kwestionowane przepisy przysługujących mu konstytucyjnych praw lub wolności, o których mowa w art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 ust. 1 i 3 Konstytucji. Ponadto skarga konstytucyjna w niniejszej sprawie nie może być rozpoznana w zakresie dotyczącym zarzutu naruszenia prawa do opłat egzekucyjnych przysługujących spadkobiercom zmarłego zastępcy komornika, gdyż prawa majątkowe spadkobierców nie mogą być w sprawie utożsamiane z prawami skarżącego. Wobec powyższego, zasadność skargi konstytucyjnej w niniejszej sprawie rozpatrywać należy w kontekście naruszenia art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 i w związku z art. 2 Konstytucji.

4.2. Prokurator Generalny, odnosząc się do zarzutu nierównego traktowania zastępcy komornika i komornika w sytuacji, gdy oba te podmioty znajdują się w bardzo zbliżonej sytuacji prawnej i faktycznej, dokonał oceny statusu prawnego komornika i zastępcy komornika. Analiza obowiązujących przepisów ustawy o komornikach oraz orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego doprowadziła Prokuratora Generalnego do wniosku, że komornik i zastępca komornika w zakresie prowadzenia postępowania egzekucyjnego mają porównywalny status i pozycję prawną.

Zarówno komornik, jak i zastępca komornika nie są stroną postępowania egzekucyjnego, a czynności egzekucyjne wykonują na własny rachunek, ponosząc odpowiedzialność odszkodowawczą za swoje działania. Podejmują czynności egzekucyjne, działając na rzecz uprawnionego podmiotu. Ze stroną postępowania egzekucyjnego zarówno komornika, jak i zastępcę komornika łączy stosunek o charakterze publicznoprawnym, a nie prywatnoprawnym. Wykonywane przez nich w postępowaniu egzekucyjnym czynności mają charakter czynności urzędowych.

Podobna jest również sytuacja, w której komornik i zastępca komornika ustalają opłaty egzekucyjne. W obu wypadkach mają zastosowanie przepisy rozdziału 7 ustawy o komornikach. Opłata egzekucyjna jest należnością przymusową, określoną co do wysokości, sposobu ustalania i pobierania przez normy o charakterze publicznoprawnym. Z uwagi na publicznoprawny charakter opłat egzekucyjnych istnieje obowiązek ich pobrania, od którego nie można arbitralnie odstąpić. Opłaty egzekucyjne są źródłem

finansowania kosztów prowadzonej działalności egzekucyjnej (art. 35 ustawy). Kwoty uzyskiwane z opłat przeznaczone są przy tym na pokrycie kosztów całej działalności egzekucyjnej komornika (zastępcy komornika), a nie tylko kosztów egzekucji w danej sprawie. Ustawa nie różnicuje przy tym charakteru prawnego opłat egzekucyjnych ze względu na ustalający je podmiot. Nie ma to również wpływu na ustawowo określone przeznaczenie opłat egzekucyjnych.

Regulacje ustawowe wskazują zatem, że status prawny osoby będącej komornikiem danego rewiru i osoby wyznaczonej na zastępcę komornika tegoż rewiru jest taki sam w zakresie wykonywania przez te osoby czynności egzekucyjnych. Zarówno komornik, jak i zastępca komornika mają prawo i obowiązek ustalania opłat egzekucyjnych. Wykonują przy tym takie same czynności. Różnica pomiędzy komornikiem a zastępcą komornika przejawia się w istocie w tym, że ten ostatni pełni swoją funkcję czasowo i przestaje ją pełnić z chwilą powołania komornika danego rewiru, z wyjątkiem czynności związanych z ewentualną likwidacją kancelarii zastępowanego komornika. Zastępca komornika pełni zatem funkcję likwidatora kancelarii zmarłego lub odwołanego komornika. Wymienione różnice nie mają jednak wpływu na pozycję prawną zastępcy komornika przy ustalaniu przez niego opłat egzekucyjnych czy też charakter prawny czynności związanych z ustalaniem tych opłat. Przy prawomocnym ustalaniu opłat egzekucyjnych nieściągniętych lub niepobranych przed odwołaniem z pełnionej funkcji, komornik i zastępca komornika są w podobnej sytuacji faktycznej i prawnej. Ich prawa do prawomocnie ustalonych opłat egzekucyjnych należą zaś do tej samej kategorii praw majątkowych.

4.3. Prokurator Generalny uznał, że zróżnicowanie ochrony prawnej przysługującej zastępcy komornika i komornikowi w odniesieniu do ich prawa do prawomocnie ustalonych opłat egzekucyjnych nie spełnia kryteriów pozwalających na stwierdzenie konstytucyjności tego zróżnicowania.

4.3.1. Wprowadzenie zróżnicowania powinno pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma i służyć realizacji tego celu i treści. Wprowadzone zróżnicowania powinny mieć zatem charakter racjonalnie uzasadniony i nie wolno ich dokonywać według dowolnie ustalonego kryterium.

Prokurator Generalny przypomniał, że wprowadzenie instytucji zastępcy komornika służyć miało ochronie interesów wierzycieli i zapewnieniu sprawności postępowań egzekucyjnych. Procedura obsadzania rewirów uwolnionych w razie śmierci albo odwołania komornika wymagała czasu (uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji – druk sejmowy nr 1823/IV kadencja). Celem przepisów regulujących dochód zastępcy komornika jest natomiast zapewnienie mu przysporzeń majątkowych z tytułu prowadzonych czynności komorniczych, które prowadzi wszak na własny rachunek, tak jak komornik. Opłata egzekucyjna ustalona jest przy tym normatywnie, w sposób niezwiązany wprost z kosztami konkretnego postępowania egzekucyjnego, i ma służyć pokryciu kosztów działalności egzekucyjnej.

Zróżnicowanie wynikające z kwestionowanego przepisu oparte jest w istocie na kryterium formalnego statusu prawnego podmiotu w chwili ustalenia przez niego opłat egzekucyjnych – statusu nieistotnego ani dla charakteru i zakresu wykonywanych czynności egzekucyjnych, ani dla finansowania działalności egzekucyjnej.

Jeśli prawomocnego ustalenia opłaty egzekucyjnej dokona zastępca komornika, to w razie jej nieściągnięcia lub niepobrania przed odwołaniem przypada ona jego następcy. W sytuacji zaś, gdy ustalenia takiego dokona komornik danego rewiru i nie otrzyma on jej

przed swoim odwołaniem lub śmiercią, to powołany na jego miejsce zastępca komornika nie ma do niej prawa. Przysługuje bowiem ona odwołanemu komornikowi (mimo odwołania) bądź, w razie jego śmierci, spadkobiercom. Wprowadzenie kwestionowanego zróżnicowania – przez uprzywilejowanie komornika w stosunku do zastępcy komornika – nie służy celowi, jakim jest generalnie zapewnienie podmiotowi prowadzącemu postępowanie egzekucyjne (a zatem także zastępcy komornika) środków finansowych na pokrycie kosztów działalności. Jest przy tym sprzeczne z przyjętą w kwestionowanym przepisie regułą, iż opłata egzekucyjna przysługuje temu, kto ją prawomocnie ustalił.

Prokurator Generalny zauważa przy tym, że wprowadzone zróżnicowanie może prowadzić do sytuacji, w której zastępcy komornika nie będą mieli motywacji do właściwego prowadzenia czynności egzekucyjnych.

4.3.2. W odniesieniu do kryterium proporcjonalności mającego przemawiać za wprowadzeniem zróżnicowania Prokurator Generalny stwierdził, że nie wydaje się aby premiowanie osób zajmujących stanowisko komornika pozostawało w odpowiedniej proporcji do naruszenia przez kwestionowaną regulację prawa zastępcy komornika do przysporzeń majątkowych z tytułu prawomocnie ustalonych opłat egzekucyjnych. Zauważył przy tym, podobnie jak Sejm, że przyczyny odwołania komornika z zajmowanego stanowiska mogą być różne (art. 15a ustawy o komornikach). Przemawia to przeciwko zróżnicowaniu sytuacji komornika i zastępcy komornika na podstawie kwestionowanego przepisu i w tym zakresie czyni tę regulację nieproporcjonalną i nieracjonalną.

Niezależnie od powyższego Prokurator Generalny podkreślił, że nie powinna mieć miejsca sytuacja, w której polepszenie sytuacji majątkowej określonej grupy podmiotów następowaloby kosztem innej grupy, znajdującej się w podobnej sytuacji. Tymczasem do tego właśnie wydaje się prowadzić kwestionowana regulacja. Na tle stanu prawnego, którego dotyczy skarga konstytucyjna, uprzywilejowanie dotyczyłoby zresztą osoby dopiero powołanej na stanowisko komornika danego rewiru. Tym samym odpadałaby wskazana wcześniej argumentacja dotycząca wprowadzenia kwestionowanej regulacji. Zgodnie z tą regulacją, swoistą gratyfikacją finansową otrzymałby komornik, który rozpoczyna prowadzenie kancelarii komorniczej kosztem osoby, która w danej sprawie prowadziła czynności egzekucyjne.

Ponadto Prokurator Generalny podkreślił, że przeciwko zróżnicowaniu wynikającemu z kwestionowanego przepisu przemawia także okoliczność, iż zastępca komornika za swoje czynności ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą. Dotyczy ona także czynności związanych z ustalaniem opłat egzekucyjnych. Nie wyłącza tej odpowiedzialności odwołanie zastępcy komornika z pełnionej funkcji. W konsekwencji kwestionowana regulacja prowadzi do sytuacji, w której zastępca komornika ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą za czynności, z których korzyść majątkową osiąga kto inny.

Za zróżnicowaniem sytuacji komorników i zastępców komorników, wynikającym z kwestionowanej regulacji, nie przemawiają też inne wartości, zasady czy normy konstytucyjne uzasadniające odmienne traktowanie tych podmiotów. W szczególności za takim zróżnicowaniem nie przemawia zasada sprawiedliwości społecznej. Zasada równości zakłada jednakowe traktowanie podmiotów podobnych, wyróżnionych według cechy relewantnej w danej sferze stosunków społecznych. Zasada sprawiedliwości społecznej ujawnia natomiast, czy wybór danego kryterium wyodrębnienia był prawidłowy, adekwatny do sytuacji danej osoby. Sprawiedliwość społeczna wyraża się w dążeniu do powstrzymywania się od kreowania nieusprawiedliwionych, niepopartych obiektywnymi wymogami i kryteriami przywilejów dla wybranych grup.

W świetle przedstawionej argumentacji dotyczącej zróżnicowania sytuacji komornika i zastępcy komornika w zakresie ochrony prawa do przysporzenia majątkowego z tytułu opłat egzekucyjnych nie można przyjąć, iż powodująca je regulacja służy urzeczywistnieniu wymienionej konstytucyjnej zasady. Brakuje bowiem obiektywnych wymogów i kryteriów, które przemawiałyby za uprzywilejowaniem komorników na podstawie kwestionowanej regulacji.

5. W piśmie z 23 marca 2009 r. Rzecznik Praw Obywatelskich, na podstawie art. 51 ust. 2 ustawy o TK, zgłosił udział w postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej Grzegorza Bartysia i wniósł o stwierdzenie, że art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach w zakresie, w jakim nie przyznaje odwołanemu zastępcy komornika (powołanemu w razie śmierci albo odwołania komornika) prawa do opłat egzekucyjnych prawomocnie ustalonych przed odwołaniem, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 oraz z art. 2 Konstytucji.

5.1. W piśmie z 20 maja 2009 r. Rzecznik Praw Obywatelskich zmodyfikował swoje stanowisko, wnosząc o stwierdzenie, że art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach w zakresie, w jakim nie przyznaje odwołanemu zastępcy komornika (powołanemu w razie śmierci albo odwołania komornika) prawa do opłat egzekucyjnych prawomocnie ustalonych przed odwołaniem, jest niezgodny:

- z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji oraz
- z art. 64 ust. 2 w związku z zasadą poprawnej legislacji wywodzoną z art. 2 Konstytucji.

W uzasadnieniu stanowiska Rzecznik Praw Obywatelskich odniósł się na wstępie do zakresu przedmiotowego i podmiotowego skargi. Rzecznik zwrócił uwagę, że zważywszy na zakres podmiotowy skargi, przedmiot zaskarżenia został określony zbyt szeroko. Po pierwsze, w niniejszej sprawie nie może być kwestionowane pozbawienie praw majątkowych ani zmarłego zastępcy komornika (z oczywistych względów), ani też jego spadkobierców. Zdaniem Rzecznika, podstawą rozstrzygnięcia sądów w niniejszej sprawie była norma pozbawiająca zastępcę komornika dochodu z ustalonych opłat egzekucyjnych (art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach), a nie norma określająca status zastępcy komornika, co czyni zbędnym powołanie art. 27a ust. 1 ustawy o komornikach.

Odnosząc się natomiast do problemu dopuszczalności skorzystania przez zastępcę komornika ze skargi, o której mowa w art. 79 Konstytucji, to kwestia ta (w odniesieniu do samego komornika) analizowana była szczegółowo w wyroku TK z 24 lutego 2009 r., sygn. SK 34/07 (pkt 2 uzasadnienia orzeczenia). Trybunał wyraźnie odróżnił status komornika jako organu od jego statusu jako osoby fizycznej, piastującej urząd. W tym zakresie, w jakim normy ustawowe dotyczą ukształtowania pozycji majątkowej komornika jako osoby fizycznej – biorąc pod uwagę fakt, że komornik jest podmiotem samofinansującym – może on występować ze skargą konstytucyjną. Stanowisko to należy podtrzymać w wypadku innego piastuna organu, jakim jest osoba fizyczna będąca zastępcą komornika.

5.2. W oparciu o szczegółową analizę statusu komornika i zastępcy komornika, Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał, że osoba powołana na zastępcę komornika na podstawie art. 26 ust. 4 ustawy o komornikach zasadniczo spełnia wymogi przewidziane przez ustawę dla komornika (zob. art. 10 ust. 1 ustawy) z wyjątkiem sytuacji, gdy zastępcą jest asesor komorniczy (zob. art. 32 ustawy). Zastępca komornika wykonuje wszelkie czynności egzekucyjne, czyni to – analogicznie jak komornik – na własny rachunek. Tak samo jak w wypadku komornika, do zastępcy stosuje się przepisy o podatku dochodowym od osób fizycznych, o ubezpieczeniach społecznych oraz o świadczeniach opieki

zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych dotyczące osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 27a ust. 1 ustawy o komornikach).

Powyższe regulacje dowodzą, co potwierdza Sąd Najwyższy w wyroku z 26 września 2007 r. (sygn. akt IV CSK 133/07), że zastępca komornika prowadzi kancelarię komorniczą na własny rachunek, jak komornik. Jednak w odniesieniu do jego wynagrodzenia ustawodawca nie odwołał się do odpowiedniego stosowania zasad i przepisów dotyczących dochodu komornika, ale uregulował odrębnie wynagrodzenie takiego zastępcy, wskazując w art. 63 ust. 3 ustawy, że należy mu się cały dochód zastępowanego komornika, z zastrzeżeniem ust. 5. Zastępca komornika przysługuje więc dochód w rozumieniu art. 63 ust. 4 ustawy o komornikach pomniejszony o koszty działalności egzekucyjnej komornika i sumy określone w art. 63 ust. 5, tj. opłaty prawomocnie ustalone przed odwołaniem lub śmiercią zastępowanego komornika.

Obowiązująca ustawa o komornikach zastąpiła poprzedni złożony system opłat i ryczałtów jedną opłatą egzekucyjną, stałą w wypadku egzekucji świadczeń niepieniężnych, stosunkową w wypadku egzekucji świadczeń pieniężnych. Jeśli obecnie opłaty egzekucyjne pełnią funkcje publicznoprawne, to nie są to funkcje fiskalne; ich celem jest zagwarantowanie skuteczności egzekucji sądowej, która (w opinii ustawodawcy) zapewniona jest przez „rynkowe” elementy systemu egzekucji. Przy takim założeniu dla przyjętej przez ustawodawcę konstrukcji podstawowe znaczenie ma rentowność działalności komornika, a prawa majątkowe komorników uzyskały ochronę konstytucyjną.

5.2.1. Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł, że konstytucyjne gwarancje ochrony własności i praw majątkowych, zawarte art. 64 ustawy zasadniczej, nie ograniczają się do roszczeń przewidzianych w normach prawa cywilnego. Przyjęcie wąskiego, cywilistycznego pojęcia praw majątkowych stanowiłoby niedopuszczalne zdeterminowanie treści przepisów konstytucyjnych przez ustawodawstwo zwykłe. W wyroku z 19 grudnia 2002 r. (sygn. K 33/02) Trybunał Konstytucyjny wskazał, że gwarancją konstytucyjną są objęte takie prawa podmiotowe, które mają realizować określony interes majątkowy – należą do nich także tzw. publiczne prawa majątkowe.

W opinii Rzecznika Praw Obywatelskich, pełny wyraz równej ochrony praw majątkowych na tle konstytucyjnym oddaje związek pomiędzy art. 64 ust. 2 oraz art. 32 Konstytucji; w takim ujęciu akcentowane jest nie tylko zrównanie różnych typów własności (państwowej, prywatnej, samorządowej), lecz także równość praw w ramach tej samej kategorii podmiotów (np. prywatnych). „Zasada równej dla wszystkich ochrony praw majątkowych mieści w sobie niewątpliwie dopuszczalność różnicowania tej ochrony. Jego przesłankami winny być jednak zawsze względy związane z racjonalnością takiego zróżnicowania, zachowaniem stosownej proporcji między jego celem a ograniczeniem praw kategorii podmiotów, których ochrona jest słabsza, i wreszcie odwołaniem do zasad i wartości konstytucyjnych, które takie zróżnicowanie by uzasadniały” (wyrok z 3 października 2000 r., sygn. K. 33/99).

Jak podniósł Rzecznik Praw Obywatelskich, ocena zgodności normy z art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach z konstytucyjną zasadą równej ochrony praw majątkowych wymaga ustalenia, czy możliwe jest wskazanie wspólnej istotnej cechy faktycznej lub prawnej uzasadniającej równe traktowanie podmiotów prawa. W odniesieniu do regulacji ustawy o komornikach tą cechą będzie przede wszystkim podejmowanie przez zastępcę komornika wszystkich czynności egzekucyjnych przewidzianych w art. 2 ustawy, innymi słowy – pełnienie funkcji komornika.

5.2.2. W opinii Rzecznika Praw Obywatelskich, wprowadzone przez ustawodawcę rozróżnienie w zasadach wynagradzania komornika i zastępcy komornika nie przechodzi nawet pierwszego elementu testu uzasadnionego zróżnicowania, tj. nie spełnia warunku racjonalności.

Na tle ustawy o komornikach ustawodawca przyjął zasadę, że opłata egzekucyjna jest wynagrodzeniem za efektywną pracę komornika. Zasadzie tej dano wyraz – w odniesieniu do samego komornika – także w art. 63 ust. 5 ustawy, przyjmując, że komornikowi odwołanemu oraz spadkobiercom zmarłego komornika należą się opłaty prawomocnie ustalone przed odwołaniem lub śmiercią. Postanowienie o ustaleniu kosztów egzekucji zapada w końcowej fazie konkretnego postępowania (dopiero wówczas ich ogólna suma jest możliwa do ustalenia) i od zasady tej odstępuje się zupełnie wyjątkowo, np. w wypadku wieloletniej egzekucji świadczeń okresowych. Tak więc jest regułą, że opłata egzekucyjna jest ustalana przez tego komornika, który przeprowadził czynności egzekucyjne, i to jemu powinna przypadać ta opłata. Raczej wyjątkowo ma miejsce sytuacja, w której (gdy dochodzi do częstej wymiany komorników w danym rewirze) czynności egzekucyjne prowadzą kolejni komornicy, a koszty określa ostatni.

W wypadku odwołanego komornika (bądź spadkobierców komornika) art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach stanowi więc pewną gwarancję, że opłata przypadnie temu komornikowi (jego spadkobiercom), który prowadził postępowanie egzekucyjne. Nie jest to więc przywilej odwołanego komornika, ale ogólna zasada wynagradzania za wykonaną pracę. Z niezrozumiałych względów ustawodawca nie stosuje tej zasady do odwołanego zastępcy komornika.

Nie może być przekonujący, zdaniem Rzecznika, argument przywołany przez Sąd Najwyższy w wyroku z 26 września 2007 r. (sygn. akt IV CSK 133/07) wydanym na tle niniejszej sprawy, iż opłaty, o których mowa w art. 63 ust. 5 ustawy „ustawodawca przewidział jako wyjątkową gratyfikację, a więc swojego rodzaju premię dla komornika odwołanego często po wielu latach pracy lub dla spadkobierców komornika zmarłego, którym nie przysługuje żaden udział w dochodach rewiru, prowadzonego przez odwołanego lub zmarłego komornika przeważnie przez wiele lat”.

Po pierwsze, jak słusznie wskazano w stanowisku Sejmu, argumentacja ta nie zdaje próby wówczas, gdy powodem odwołania komornika jest np. jego prawomocne skazanie za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe bądź rażące lub uporczywe naruszenia przepisów prawa (zob. art. 15a ustawy o komornikach). W takiej sytuacji owa „wyjątkowa gratyfikacja” wydaje się sprzeczna z zasadami sprawiedliwości. Po drugie, sytuacja faktyczna przedstawiona przez Sąd Najwyższy nie jest regułą – nie zawsze odwołany komornik pełnił swoją funkcję w danym rewirze przez długi okres. Po trzecie, nadanie owego przywileju wyłącznie komornikom – z pominięciem zastępców komornika – odbywa się kosztem tych drugich. Zostają oni pozbawieni opłat związanych z postępowaniem, które osobiście prowadzili, a opłaty te przypadają ich następcom (zob. art. 63 ust. 4 ustawy), którzy zazwyczaj podjęli w sprawie jedną czynność egzekucyjną w postaci pobrania lub ściągnięcia kosztów. Zasadny jest także kolejny przywołany w stanowisku Sejmu argument zwracający uwagę na odpowiedzialność zastępcy komornika za podjęte przez niego czynności (art. 23 ust. 2 ustawy o komornikach).

Odebranie przywileju z art. 63 ust. 5 ustawy zastępcom komorników skutkuje więc nieuzasadnionym przywilejem dla komornika, który po zastępcy objął rewir. To ów „następca” uzyskuje „wyjątkową gratyfikację”, tj. wynagrodzenie za czynności postępowania podjęte przez inną osobę. Trudno traktować to inaczej niż „swoistą premię, należną komornikowi nawet w przypadku jego bezczynności” (wyrok TK z 17 maja 2005 r., sygn. P 6/04). Taka sytuacja „budzi zasadnicze zastrzeżenia, (...) jeżeli bowiem opłata egzekucyjna ma służyć m.in. wynagrodzeniu komornika, to pobieranie jej (...) bez względu na zakres wykonanych czynności egzekucyjnych, pozostaje w rażącej sprzeczności z zasadami wynagradzania” (postanowienie SN z 6 listopada 2003 r., sygn. akt III CZP 57/03, „Prokuratura i Prawo” nr 4/2004).

Tak więc pominięcie zastępcy komornika w art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach powoduje nieuzasadnione przesunięcie majątkowe pomiędzy dochodami zastępcy komornika a osobą, która objęła po nim rewir. Wydaje się więc, że zasadnicze porównanie sytuacji prawnej w niniejszej sprawie powinno odnosić się nie do komornika i zastępcy komornika; zróżnicowanie następuje przede wszystkim pomiędzy zastępcą komornika a osobą, która przejmując po nim rewir. Ta ostatnia uzyskuje korzyść kosztem odwołanego zastępcy komornika, a ten pozbawiany jest wynagrodzenia za wykonaną pracę. Sytuacja ta jest bardzo dobrze odzwierciedlona w realiach procesowych niniejszej sprawy, gdy to właśnie w stosunku do swojego następcy skarżący kierował roszczenie cywilne.

W takiej sytuacji jakiegokolwiek odmienności pomiędzy zastępcą komornika a komornikiem (np. mniejsze doświadczenie zawodowe asesora, który objął zastępstwo bądź odmienny tryb powoływania zastępcy) tracą na znaczeniu prawnym. Osobą, która zyskuje korzyść kosztem zastępcy komornika, jest jego następca obejmujący rewir: może być nim zarówno komornik, jak i kolejny zastępca komornika.

Wobec powyższego Rzecznik Praw Obywatelskich stwierdził, że art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach w zakresie, w jakim pozbawia zastępcy komornika prawa do opłat prawomocnie ustalonych przed odwołaniem, narusza art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 Konstytucji.

5.2.3. Rzecznik Praw Obywatelskich w swoim zmodyfikowanym stanowisku uznał, że w niniejszej sprawie prawa majątkowe skarżącego zostały naruszone przez niezastosowanie reguł rzetelnej legislacji do unormowania kwestii wynagrodzenia zastępcy komornika. W tym aspekcie sytuację prawną skarżącego w najpełniejszy sposób opisać można jako naruszenie art. 64 ust. 2 w związku z art. 2 Konstytucji.

W kwestionowanym art. 63 ust. 5 ustawy ustawodawca po raz kolejny odszedł od przyjętej przez siebie na tle kwestionowanej ustawy zasady, że wynagrodzenie komornika w postaci opłat egzekucyjnych ma odpowiadać nakładowi jego pracy. Analogicznie do sytuacji niewłaściwej regulacji wysokości opłat egzekucyjnych, także założenie art. 63 ust. 5 ustawy w zakresie, w jakim pozbawia zastępcę komornika prawa do opłat, jest sprzeczne z zasadniczą koncepcją ustawy o komornikach, która co do zasady (przynajmniej od czasu zmian wprowadzonych w 2001 r.) wymaga uwzględniania realnego, a nie czysto formalnie rozumianego, nakładu kosztów, czasu i wysiłku ze strony komornika jako kryterium przyznania mu wynagrodzenia (zob. wyrok TK z 8 maja 2006 r., sygn. P 18/05). Trybunał Konstytucyjny nie zanegował prawa ustawodawcy do „oderwania” wszelkich należności komorników od nakładu ich pracy i skuteczności dokonywanych egzekucji, skoro jednak na tle ustawy o komornikach ustawodawca przyjął zasadę, że wynagrodzenie należy się komornikowi za rzeczywiście podjęte czynności, to powinien być w realizacji tego założenia konsekwentny. Założenie to ma kluczowe znaczenie dla konstrukcji całego systemu egzekucji – „rynkowe” mechanizmy zostały wprowadzone do tego systemu w celu jego usprawnienia.

W opinii Rzecznika Praw Obywatelskich, niekonsekwencja ustawodawcy w realizowaniu zasady wynagradzania komorników za ich pracę, widoczna w art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach, doprowadziła do naruszenia praw majątkowych skarżącego. Wynagrodzenie za podjęte przez niego czynności egzekucyjne przypadło innej osobie.

Rzecznik Praw Obywatelskich w podsumowaniu swego stanowiska zwrócił uwagę, że specyficzną cechą zawodów prawniczych wykonywanych na własny rachunek jest to, iż osiągniany dochód podlega ścisłej regulacji prawnej przez określenie taks, stawek minimalnych, opłat itp. Dzieje się tak dlatego, że zawody te są elementem systemowej ochrony prawnej; profesje te łączą się z monopolem na określoną działalność, który ma gwarantować stabilność obrotu prawnego. Jednak właśnie tym większa jest odpowiedzialność ustawodawcy przy określaniu reguł wynagradzania, gdyż jego

ewentualnych błędów np. w określeniu wysokości opłat, sam rynek usług prawniczych nie wyrówna. Tymczasem ów precyzyjnie regulowany dochód jest głównym źródłem utrzymania konkretnych osób. Dlatego jest kwestią bardzo istotną, aby przy projektowaniu zasad wynagradzania tych zawodów ustawodawca zachował reguły rzetelnej legislacji.

W sytuacji, gdy ustawodawca zrezygnował z finansowania komorników z budżetu państwa, kwestia prawidłowego uregulowania zasad wynagradzania komorników stała się bardzo istotna. Przesunięcie majątkowe pomiędzy zastępcą komornika a jego następcą obejmującym rewir, dokonane przez art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach, nosi cechy zupełnej dowolności, nie zdaje testu racjonalności. Jeśli ustawodawca decyduje się na przyznanie „swoistej premii” w oderwaniu od nakładu pracy komornika, nie może tego czynić przez ograniczenie praw majątkowych innej osoby.

II

Na rozprawie uczestnicy postępowania podtrzymali co do zasady swe stanowiska wyrażone na piśmie. W związku z sugestią przedstawiciela Prokuratora Generalnego, że w sprawie zachodzi częściowe cofnięcie skargi, przedstawiciel wnioskodawcy został poproszony o stanowisko w tej kwestii. Wyjaśnił, że cofa skargę w zakresie zaskarżenia art. 63 ust. 3 i 4 ustawy o komornikach; w tym zakresie jednak skardze nie był nadany bieg (por. część I punkt 2 uzasadnienia).

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przedmiot skargi konstytucyjnej.

1.1. Przekazana do merytorycznego rozpoznania skarga konstytucyjna dotyczy art. 63 ust. 5 w związku z art. 27a ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. z 2006 r. Nr 167, poz. 1191, ze zm.; dalej: ustawa o komornikach), w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 236, poz. 2356; dalej: ustawa nowelizująca z 2004 r.).

Zakwestionowany przepis ma następujące brzmienie: „Komornikowi odwołanemu oraz spadkobiercom zmarłego komornika należą się opłaty prawomocnie ustalone przed odwołaniem lub śmiercią”. Powołany jako związkowy art. 27a ust. 1 ustawy o komornikach przewiduje, że: „Do zastępcy komornika wyznaczonego w razie śmierci lub odwołania komornika stosuje się odpowiednio art. 3a i art. 28”. To oznacza, że zastępca odwołanego lub zmarłego komornika wykonuje na własny rachunek czynności egzekucyjne oraz inne czynności przekazane na podstawie odrębnych przepisów (art. 3a ustawy) i stosuje się do niego przepisy o podatku dochodowym od osób fizycznych, o ubezpieczeniach społecznych, o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym oraz dotyczące osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 28 ustawy). Wskazany jako przepis związkowy art. 27a ust. 1 ustawy o komornikach dotyczy statusu zastępcy komornika i niewątpliwie treść tego przepisu rzutuje na ocenę kwestionowanego art. 63 ust. 5 ustawy, jednakże nie stanowi o jego niekonstytucyjności, toteż ujęcie go w sentencji wyroku byłoby nieuzasadnione, zwłaszcza że art. 27a ust. 1 ustawy o komornikach nie był podstawą ostatecznego orzeczenia o prawach i wolnościach skarżącego, co jest wymaganą przesłanką na tle art. 79 Konstytucji.

Skarżący kwestionuje art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach w zakresie, w jakim nie przyznaje zastępcy komornika ustanowionemu w związku z odwołaniem albo śmiercią komornika prawa do opłat egzekucyjnych prawomocnie ustalonych przez zastępcę komornika przed jego odwołaniem lub śmiercią, a które wpłynęły już po odwołaniu (śmierci) zastępcy komornika. Zgodnie z brzmieniem zaskarżonego przepisu opłaty prawomocnie ustalone przez komornika przed jego odwołaniem (śmiercią) przypadają temu komornikowi (spadkobiercom). Skarżący uważa, że analogiczna regulacja powinna obejmować także zastępcę komornika. Dlatego zarzut sformułowano jako żądanie stwierdzenia niekonstytucyjności znowelizowanego w 2004 r. przepisu w zakresie, „w jakim nie przyznaje zastępcy komornika (...)” prawa do opłat prawomocnie przez niego ustalonych przed jego odwołaniem. Mimo werbalnego podobieństwa ujęcia zarzutu, w sprawie nie chodzi ani o lukę, ani o pominięcie ustawodawcze (dotyczące zastępców komornika jako kategorii podmiotowej). Pominięcie ustawodawcze dotyczy sytuacji, gdy ustawodawca w wadliwy sposób konstruuje mechanizm prawny, powodując jego dysfunkcjonalność na skutek braku (omieszkania) niezbędnego fragmentu regulacji. Natomiast kreując pewien zakres podmiotowy, do którego odnosi się jakiś reżim prawny, ustawodawca działa w granicach przysługującej mu swobody prowadzenia polityki legislacyjnej. Taka regulacja podlega normalnej kontroli konstytucyjności z punktu widzenia zachowania wymagań art. 32 Konstytucji (zakaz arbitralnego różnicowania w obrębie praw i wolności konstytucyjnie chronionych; zakaz dyskryminacji). Z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia na tle niniejszej sprawy: chodzi bowiem o konstytucyjnie chronione prawa (prawo do opłaty egzekucyjnej, wyznaczonej w sposób prawomocny i stanowiącej wynagrodzenie komornika za wykonaną pracę). Chodzi tu też o konstytucyjną gwarancję własności, która rozciąga się na prawa majątkowe niebędące własnością *sensu stricto*, a których zastępca komornika został pozbawiony – mimo wykonania identycznej pracy, co komornik – przez normę kryjącą się w zaskarżonym przepisie.

Zastępca komornika w zakresie prawa do opłat egzekucyjnych ma bowiem uregulowany status prawny w sposób identyczny z komornikiem. Przysługuje mu prawo do całego dochodu uzyskanego w okresie piastowania funkcji (art. 63 ust. 3 ustawy o komornikach), z tym wszakże wyjątkiem, że przy obliczaniu tego dochodu nie może uwzględnić opłat ustalonych prawomocnie w okresie urzędowania komornika zastąpionego. Przedmiotem zaskarżenia jest więc nie samo pominięcie zastępcy komornika w zakresie uprawnienia do dochodu, lecz określenie cezury czasowej wyznaczającej podział prawa do dochodów między zastępcą i zastąpionym komornikiem (z racji odwołania lub śmierci).

1.2. W sytuacji, która legła u podstaw niniejszej skargi konstytucyjnej, konieczność powołania zastępcy komornika wyniknęła w związku z odwołaniem, a nie śmiercią komornika. Formalnie zatem rzecz biorąc, z uwagi na przesłanki skargi konstytucyjnej (art. 79 Konstytucji) i wynikający stąd zakres zaskarżenia, analiza konstytucyjności przeprowadzona w niniejszej sprawie dotyczy tylko części podmiotowego zakresu zaskarżonego przepisu. Tłem skargi konstytucyjnej jest sytuacja zastępcy komornika (nie jego spadkobierców) zastępującego komornika w związku z jego odwołaniem (a nie śmiercią), co znalazło wyraz w ujęciu sentencji wyroku (por. pkt 6 uzasadnienia).

1.3. Wzorce konstytucyjne.

Skarżący w *petitum* skargi konstytucyjnej zarzuca niezgodność kwestionowanego przepisu z art. 32 ust. 1 w związku z art. 64 oraz art. 2 Konstytucji. Jednakże przytoczona w uzasadnieniu skargi konstytucyjnej argumentacja zasadza się przede wszystkim na

twierdzeniu, że doszło do naruszenia prawa do równej ochrony praw majątkowych (art. 64 ust. 2 Konstytucji) oraz zasady równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji).

Natomiast, zarzucając naruszenie art. 64 ust. 1 Konstytucji, skarżący wskazuje na „odmowę udzielenia ochrony prawa skarżącego do opłaty egzekucyjnej”, co w istocie podlega ocenie z punktu widzenia art. 64 ust. 2 Konstytucji. Poza tym skarżący w żaden sposób nie uzasadnia ewentualnego naruszenia art. 64 ust. 3 Konstytucji. Dlatego też badanie kwestionowanego przepisu z punktu widzenia art. 64 ust. 1 i 3 Konstytucji nie znajduje podstaw i w tym zakresie postępowanie ulega umorzeniu.

Skarżący jednocześnie podnosi, że kwestionowany przepis, godząc w zasadę równości, pozostaje w sprzeczności z art. 2 Konstytucji i wyrażoną w nim zasadą sprawiedliwości społecznej. Ponadto stwierdza, że przepis, „różnicując prawa do dochodu dwóch osób wykonujących te same czynności prawne (...)”, narusza zasady poprawnej legislacji, a tym samym podważa zaufanie obywateli do państwa i stanowionego prawa (art. 2 Konstytucji). Skarżący nie wsparł jednakże tego zarzutu dodatkową argumentacją.

Reasumując, należy stwierdzić, że z uzasadnienia przedstawionej skargi wynika, iż w istocie skarżący kwestionuje art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach jako naruszający jego prawa majątkowe (art. 64 ust. 2 Konstytucji). Przywołane inne wzorce konstytucyjne, niestatuujące samodzielnie żadnych praw podmiotowych (art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji) należy potraktować jako przepisy związkowe pełniące funkcje pomocnicze przy rekonstrukcji zasadniczego wzorca kontroli. O dopuszczalności rozpoznania skargi konstytucyjnej przesądza wskazanie naruszenia prawa podmiotowego skarżącego – art. 64 ust. 2 Konstytucji. Z naruszeniem tego prawa skarżący wiąże naruszenie zasady równości (art. 32 ust. 1 Konstytucji) oraz zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji) w aspekcie zasady sprawiedliwości społecznej oraz zasad prawidłowej legislacji. Przypomnieć należy, że skarga konstytucyjna zawsze musi dotyczyć jakiejś wolności lub prawa konstytucyjnego (tu: prawo własności) i nie może być uzasadniana tylko nierównością traktowania przez ustawodawcę. Może natomiast – i taka sytuacja zachodzi na tle niniejszej sprawy – być podniesiony zarzut nierównego traktowania na tle konkretnego prawa lub wolności konstytucyjnej.

1.4. Dopuszczalność merytorycznego rozpoznania skargi – legitymacja skarżącego.

Przedmiot niniejszej skargi konstytucyjnej przesądza o dopuszczalności jej merytorycznego rozpoznania. Skarżący kwestionuje przepis, w oparciu o który ubiegał się o uzyskanie opłaty egzekucyjnej, prawomocnie ustalonej przed odwołaniem z funkcji zastępcy komornika. Chociaż Trybunał Konstytucyjny przyjmował w swoim orzecznictwie, że komornik, prowadząc postępowanie egzekucyjne, nie jest podmiotem konstytucyjnych wolności i praw w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji, na tle rozpatrywanej sprawy nie ma wątpliwości co do legitymacji do wniesienia skargi. W zakresie postępowania egzekucyjnego i oceny jego prawidłowości komornik nie może być równocześnie organem wykonującym władztwo publiczne i osobą dochodzącą ochrony swych konstytucyjnych praw (zob. postanowienia: z 11 września 2007 r., sygn. Ts 292/06, niepubl. oraz z 23 stycznia 2008 r., sygn. Ts 277/06, OTK ZU nr 1/B/2008, poz. 34). Należy jednak zaznaczyć, że w wymienionych skargach konstytucyjnych skarżący kwestionowali brak możliwości zażalenia do Sądu Najwyższego rozstrzygnięcia w przedmiocie przewlekłości postępowania egzekucyjnego. Trybunał wówczas stwierdził, że przedmiotem ostatecznego orzeczenia w sprawie skarżących nie były wolności lub prawa konstytucyjne przysługujące komornikowi jako osobie fizycznej.

W wypadku rozpatrywanej skargi konstytucyjnej zostały jednak spełnione przesłanki określone w art. 79 Konstytucji. Jak bowiem wskazał Trybunał Konstytucyjny

w wyroku z 20 stycznia 2004 r., „od pozycji prawnej komornika jako organu państwa (organu egzekucji sądowej), oddzielić należy kwestie osobistego i majątkowego statusu komornika jako określonej osoby, tzw. piastuna organu. Osoba pełniąca funkcje komornika jest funkcjonariuszem publicznym, co oznacza szczególną prawnokarną ochronę (art. 222 § 1 i nast. k.k.), ale jednocześnie szczególną odpowiedzialność (art. 231 k.k.). Co bardzo istotne, komornik prowadzi swoją działalność zawodową na własny rachunek (art. 3a ustawy o komornikach), choć nie jest przedsiębiorcą w rozumieniu przepisów o działalności gospodarczej. Formuła »wykonywanie czynności, o których mowa w art. 2 ustawy, na własny rachunek« winna być rozumiana zgodnie z duchem reformy wprowadzonej przez ustawę nowelizującą z 2001 r. jako wyraz »prywatyzacji« zawodu komornika» (sygn. SK 26/03, OTK ZU nr 1/A/2004, poz. 3, zob. też wyrok z 24 lutego 2009 r., sygn. SK 34/07, OTK ZU nr 2/A/2009, poz. 10).

Jak słusznie zwrócił uwagę Rzecznik Praw Obywatelskich, zainicjowane w 1997 r. zmiany (kontynuowane przez nowelizacje ustawy o komornikach w 2001 i 2004 r. oraz utrwalone przez kolejne rozstrzygnięcia Trybunału) w efekcie skutkowały zmianą sytuacji komorników, którzy w konsekwencji mogli nabywać prawa majątkowe związane z opłatą za piastowanie funkcji. Prawa te wypełniane były realną treścią w miarę przekształcenia opłaty egzekucyjnej z daniny publicznej w wynagrodzenie za efektywną pracę komornika. Opłaty te obecnie stanowią wyłączone źródło dochodów komornika i pozwalają na utrzymanie jego kancelarii (art. 35 ustawy o komornikach). Nawet jeśli powstanie owych praw stanowiło „efekt uboczny” wprowadzonych zmian, które to zmiany zmierzały do celów o charakterze publicznym (sprawność egzekucji), to – w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich – prawa majątkowe komorników uzyskały ochronę konstytucyjną.

W rozpatrywanej sprawie skarżący zaskarżył konstytucyjność przepisu, w oparciu o który ubiegał się o uzyskanie opłaty egzekucyjnej, prawomocnie ustalonej przed odwołaniem go z funkcji zastępcy komornika. Komornik jest organem samofinansującym się oraz ponoszącym ryzyko, a w konsekwencji także osobistą odpowiedzialność za prowadzoną działalność. Normatywnie ustalony sposób rozdysponowania opłaty egzekucyjnej (noszącej w sobie element wynagrodzenia komornika) ma więc znaczenie dla konstytucyjnej ochrony jego praw majątkowych. Z kolei zasada, że do zastępcy komornika wyznaczonego w razie śmierci lub odwołania komornika stosuje się odpowiednio art. 3a i art. 28 ustawy o komornikach, pozwala stwierdzić, iż sposób rozdysponowania opłaty egzekucyjnej ma wpływ na wysokość dochodu przypadającego zastępcy komornika. W konsekwencji dojść należy do wniosku, że skarga konstytucyjna zastępcy komornika w niniejszej sprawie jest dopuszczalna.

2. Dochód zastępcy komornika.

2.1. Stan faktyczny i prawny sprawy będącej tłem rozpoznawanej skargi konstytucyjnej wskazuje, że kwestionowany art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach był przepisem, na podstawie którego skarżący ubiegał się o przyznanie opłaty egzekucyjnej, prawomocnie ustalonej przed odwołaniem skarżącego z funkcji zastępcy komornika sądowego.

Zaskarżony art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach należy przedstawić w jego otoczeniu normatywnym:

„Art. 63 ust. 1. Z zastrzeżeniem odmiennej umowy zawartej między komornikiem i zastępcą komornika, o którym mowa w art. 26, zastępca komornika pobiera 25% dochodu zastępowanego komornika w pierwszym miesiącu sprawowania zastępstwa, a w następnych miesiącach – 50% tego dochodu.

2. Jeżeli przyczyną zastępstwa jest zawieszenie komornika w czynnościach na podstawie art. 78, zastępcy komornika należy się do czasu prawomocnego zakończenia postępowania dyscyplinarnego dochód określony w ust. 1, nie dłużej jednak niż przez okres jednego roku. Po upływie jednego roku od zawieszenia zastępca komornika pobiera 100% dochodu zastępowanego komornika.

3. Zastępcy komornika ustanowionemu w związku z odwołaniem albo śmiercią komornika należy się, z zastrzeżeniem ust. 5, cały dochód.

4. Dochodem komornika, o którym mowa w ust. 1, 2 i 3, są pobrane i ściągnięte w danym miesiącu opłaty egzekucyjne oraz zwrot wydatków gotówkowych za przejazdy, określone w art. 39 ust. 2 pkt 3, pomniejszone o koszty działalności egzekucyjnej komornika i sumy określone w niniejszym artykule.

5. Komornikowi odwołanemu oraz spadkobiercom zmarłego komornika należą się opłaty prawomocnie ustalone przed odwołaniem lub śmiercią”.

2.2. Cytowany przepis reguluje przede wszystkim zasady ustalania dochodu zastępcy komornika. Ustawodawca daje pierwszeństwo umowie pomiędzy komornikiem i jego zastępcą. Dopiero w wypadku braku umowy dochód zastępcy komornika zostaje ustalony wedle zasad określonych w art. 63 ust. 1-3 ustawy o komornikach. Art. 63 ust. 1 o ustalaniu dochodu zastępcy komornika ma charakter *ius dispositivum* (norm względnie wiążących), tzn. znajduje zastosowanie tylko wtedy, gdy komornik i jego zastępca nie zawarli umowy ustalającej wysokość dochodu zastępcy w odmienny sposób (komentarz do art. 63 ustawy o komornikach, [w:] M. Biezuński, P. Biezuński, *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, Oficyna 2008).

Powołany przepis różnicuje wysokość dochodu zastępcy komornika w zależności od przyczyn zastępstwa. W zasadzie o wysokości wynagrodzenia decyduje umowa zawarta między zastępowanym komornikiem a jego zastępcą i dopiero jej brak stanowi, że zastępca pobiera 25% dochodu zastępowanego komornika w pierwszym miesiącu zastępstwa, a w następnych – 50% dochodu. Zgodnie z art. 63 ust. 2 taki sam dochód należy się zastępcy komornika zawieszonoego w czynnościach na podstawie art. 78 do czasu zakończenia postępowania dyscyplinarnego, nie dłużej jednak niż przez rok, a po roku należy mu się 100% dochodu zastępowanego komornika.

W odniesieniu do zastępcy odwołanego lub zmarłego komornika, a więc gdy komornika nie ma i zastępstwo trwa do czasu powołania nowego komornika, zastosowano inną zasadę: zastępcy komornika należy się cały dochód zastępowanego komornika, z zastrzeżeniem ust. 5 (zakwestionowanego w niniejszej skardze). Zastępcy komornika należy się więc dochód w rozumieniu art. 63 ust. 4 ustawy, tj. pobrane i ściągnięte w danym miesiącu opłaty egzekucyjne oraz zwrot wydatków gotówkowych za przejazdy, określone w art. 39 ust. 2 pkt 3, pomniejszone o koszty działalności egzekucyjnej. Nie należą do dochodu przypadającego zastępcy komornika sumy określone w art. 63 ust. 5 – opłaty prawomocnie ustalone przed odwołaniem lub śmiercią komornika. Przez prawomocnie ustalone opłaty egzekucyjne, o których mowa w art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach, należy rozumieć opłaty ustalone prawomocnymi postanowieniami z art. 770 k.p.c., które to postanowienia uprawomocniły się przed odwołaniem lub śmiercią komornika.

Jak wynika z przedstawionych przepisów, w odniesieniu do wynagrodzenia zastępcy komornika ustawodawca nie odwołał się do odpowiedniego stosowania zasad i przepisów dotyczących dochodu komornika, ale uregulował wyraźnie i odrębnie wynagrodzenie zastępcy w art. 63 ust. 3 ustawy o komornikach, stwierdzając, że należy mu się cały dochód zastępowanego komornika, z zastrzeżeniem ust. 5.

3. Kwestionowany przepis w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

3.1. W kwestii dopuszczalności stosowania art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach do odwołanego zastępcy komornika wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z 26 września 2007 r., sygn. akt IV CSK 133/07 (OSNC nr 11/2008, poz. 132), wydanym w związku z rozpoznaniem skargi kasacyjnej skarżącego. Sąd Najwyższy orzekł, że art. 63 ust. 5 nie znajduje zastosowania w przypadku odwołania zastępcy komornika. Odwołanemu zastępcy komornika nie należą się więc opłaty, które zostały prawomocnie ustalone w czasie pełnienia przez niego zastępstwa, a uiszczone dopiero po jego odwołaniu.

Sąd Najwyższy wskazał, że art. 63 ust. 5 wprowadza nieznaną przed nowelizacją z 24 września 2004 r. uregulowanie przyznające odwołanemu komornikowi albo spadkobiercom zmarłego komornika wynagrodzenie w postaci opłat prawomocnie ustalonych przed ich odwołaniem lub śmiercią niezależnie od tego, kiedy wpłynęły do kasy kancelarii. Prawo do takich opłat jest wyjątkiem od zasady, że odwołanemu komornikowi ani spadkobiercom zmarłego komornika nie należy się żadne wynagrodzenie ani dochód, cały bowiem dochód z prowadzenia rewiru otrzymuje zastępca komornika. Sąd Najwyższy podkreślił, że art. 63 ust. 5 jest szczególną regulacją odnoszącą się tylko do komornika odwołanego lub spadkobierców komornika zmarłego; nie dotyczy komornika zastępowanego w warunkach art. 26 ust. 1, a więc gdy z powodu przeszkód prawnych lub faktycznych nie może on przejściowo pełnić obowiązków komornika. Komornik zastępowany w warunkach art. 26 ust. 1 ustawy o komornikach nie ma prawa do szczególnego wynagrodzenia, o jakim mowa w art. 63 ust. 5 ustawy, które to opłaty ustawodawca przewidział jako wyjątkową gratyfikację, a więc swojego rodzaju premię dla komornika odwołanego często po wielu latach pracy lub dla spadkobierców komornika zmarłego, którym nie przysługuje żaden udział w dochodach rewiru prowadzonego przez odwołanego lub zmarłego komornika przeważnie przez wiele lat.

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że ustawa o komornikach ani przed nowelizacją z 24 września 2004 r., ani po niej nie zawiera ogólnego przepisu, który przewidywałby odpowiednie stosowanie do zastępcy komornika przepisów ustawy odnoszących się do komornika, w szczególności nie zawierała i nie zawiera takiego odwołania w zakresie wynagrodzenia zastępcy komornika, regulując te kwestie samodzielnie i wyczerpująco w art. 63 ustawy.

W ocenie Sądu Najwyższego, art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach, jako regulacja szczególna i wyjątek od określonych wyżej zasad, musi być interpretowany ściśle i nie może być stosowany odpowiednio do innych sytuacji ani osób, niż w nim wskazane. Skoro przyznaje ściśle określone przywileje finansowe tylko komornikowi odwołanemu oraz spadkobiercom zmarłego komornika i wyraźnie stanowi w ust. 3, że zastępcy odwołanego lub zmarłego komornika należy się cały dochód prowadzonego rewiru, z wyjątkiem sum składających się na te właśnie finansowe przywileje należne zastępowanemu komornikowi lub spadkobiercom, to jednoznacznie odnosi się tylko do tych osób, a nie także do odwołanego zastępcy odwołanego lub zmarłego komornika. Nie może być również odpowiednio do niego stosowany zarówno ze względu na swoją jednoznaczną treść i cel, jak i brak ogólnej normy przewidującej stosowanie do wynagrodzenia zastępcy komornika przepisów dotyczących komornika. Zdaniem Sądu Najwyższego, wykładnia językowa, systemowa i funkcjonalna art. 63 ustawy o komornikach nie pozwala przyjąć, że odwołanemu zastępcy komornika zmarłego lub odwołanego należą się opłaty prawomocnie ustalone przed jego odwołaniem. Zgodnie z art. 63 ust. 3 ustawy o komornikach przez okres pełnienia funkcji zastępcy należy się cały dochód, w rozumieniu art. 63 ust. 4, osiągany w prowadzonym w zastępstwie rewirze.

3.2. Przytoczony wyrok jest jedynym orzeczeniem Sądu Najwyższego dotyczącym podmiotowego zakresu stosowania art. 65 ust. 3 ustawy o komornikach. Nie można zatem stwierdzić, że mamy tu do czynienia z jednolitą i ugruntowaną linią orzecniczą, przy czym problemem analizowanym przez Sąd Najwyższy nie było rozumienie kwestionowanego przepisu, ale dopuszczalność jego stosowania w odniesieniu do odwołanego zastępcy komornika. To z kolei, w okolicznościach niniejszej sprawy, rodzi dylemat, czy jest to skarga na przepis, czy na stosowanie prawa, zwłaszcza że skarga konstytucyjna została złożona na tle wyroku Sądu Okręgowego o oddaleniu powództwa, który to wyrok odnosił się do konkretnego stanu faktycznego i sytuacji skarżącego. Zarzut apelacji dotyczył m.in. „niezastosowania art. 63 ust. 5 w związku z art. 26 ust. 3 i art. 27a ustawy o komornikach”. W skardze kasacyjnej skarżący zarzucił naruszenie art. 63 ust. 5 w zw. z art. 26 ust. 3 i art. 27a ustawy o komornikach przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że art. 63 ust. 5 nie ma zastosowania do zastępcy odwołanego komornika.

Sąd Najwyższy, oddalając skargę kasacyjną, przyjął za trafną argumentację Sądu Okręgowego. Sąd Najwyższy w swoich rozważaniach odwołał się do wykładni językowej, systemowej i funkcjonalnej. Jednakże skarżący, porównując status komornika i zastępcy ustanowionego w razie odwołania lub śmierci komornika, wywodzi, że przyjęte przez Sąd Okręgowy oraz Sąd Najwyższy rozumienie art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach pozostaje w sprzeczności z Konstytucją.

Sąd Najwyższy przyjął, że jako regulacja szczególna i wyjątek, art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach musi być interpretowany ściśle i nie może być stosowany odpowiednio do innych sytuacji ani osób, niż w nim wskazane – zarówno ze względu na swoją jednoznaczną treść i cel, jak i brak ogólnej normy przewidującej stosowanie do wynagrodzenia zastępcy komornika przepisów dotyczących komornika.

4. Porównanie statusów komornika i jego zastępcy.

4.1. Status zastępcy komornika.

Zarzut skarżącego o niezgodności kwestionowanego przepisu z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji zasadza się na twierdzeniu, że ustawodawca zróżnicował sytuację prawną odwołanego komornika i odwołanego zastępcy komornika w sposób nieuzasadniony, podczas gdy posiadają oni w równym stopniu cechę istotną (relewantną). Zarówno bowiem komornik, jak i jego zastępca ustanowiony w związku z odwołaniem lub śmiercią prowadzą działalność egzekucyjną, na którą składają się takie same czynności, podejmowane na własny rachunek i na własne ryzyko. Skarżący stwierdza, że taki zastępca „jest komornikiem”, tyle tylko, że powołanym na czas wakatu na tym stanowisku.

4.2. Jak wynika z przepisów ustawy o komornikach, status zastępcy komornika nie zawsze jest identyczny. W zakresie niektórych praw i obowiązków zależy od przyczyny, która stała się powodem ustanowienia zastępcy komornika.

Zgodnie z art. 26 ust. 1 ustawy o komornikach: „Jeżeli komornik nie może pełnić obowiązków z powodu przeszkód prawnych lub faktycznych, pełnienie obowiązków zleca się zastępcy komornika”. Przeszkodą prawną do pełnienia obowiązków może być zawieszenie komornika w czynnościach przez Ministra Sprawiedliwości (art. 15, art. 74 ust. 3 ustawy o komornikach) lub komisję dyscyplinarną (art. 78 ust. 1 ustawy). Zgodnie z art. 26 ust. 4 ustawy o komornikach „przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio w razie śmierci albo odwołania komornika”, co niekiedy wskazuje się w piśmiennictwie jako odrębną podstawę do wyznaczenia zastępcy komornika z uwagi na trwałość utraty przez

zastąpienie zdolności do pełnienia funkcji. W tym wypadku także występują przeszkody faktyczne (śmierć komornika) lub prawne (odwołanie komornika). Ustęp 4 w art. 26 został dodany na podstawie ustawy zmieniającej z 2004 r. Przed nowelizacją przepisu nie było możliwe ustanowienie zastępcy komornika w razie śmierci lub odwołania komornika. Jak podniesiono w uzasadnieniu projektu, „z istoty instytucji zastępstwa komornika wynika, że do ustanowienia zastępcy konieczne jest istnienie osoby komornika, który z przyczyn natury faktycznej lub prawnej nie może wykonywać powierzonych mu czynności. Interes wierzycieli wymaga w takich wypadkach kontynuowania już prowadzonych i zapewnienia możliwości wszczynania nowych postępowań egzekucyjnych. Podobna sytuacja występuje także w przypadku śmierci albo odwołania komornika. Procedura obsadzania rewirów uwolnionych wskutek śmierci albo odwołania komornika wymaga czasu. Dlatego też proponuje się wprowadzenie do art. 26 ustawy przepisu, według którego przepisy o ustanowieniu zastępcy stosuje się odpowiednio w razie śmierci albo odwołania komornika” (druk sejmowy nr 1823/IV kadencja).

Ustawa o komornikach w swoim aktualnym brzmieniu przewiduje zatem dwie sytuacje, w których może zaistnieć konieczność ustanowienia zastępcy komornika. W piśmiennictwie podnosi się, że pojęciem „zastępca komornika” ustawodawca obejmuje osobę pełniącą swe obowiązki w dwóch zupełnie innych sytuacjach: w razie konieczności zastępowania chwilowo nieobecnego komornika (zastępstwo *sensu stricto*, w wypadku przeszkody, która zasadniczo może mieć charakter przemijający) oraz w razie konieczności pełnienia obowiązków komornika z powodu jego braku (zastępstwo *sensu largo*, w związku z trwałą utratą funkcji lub osieroceniem urzędu). Tylko w pierwszym przypadku mamy więc do czynienia z zastępstwem komornika; w drugim – wobec braku osoby zastępowanej – prawidłowa terminologia nakazywała mówić o osobie tymczasowo pełniącej obowiązki komornika (zob. G. Julke, *Status zastępcy komornika*, „Nowa Currenda” nr 2/2008, s. 63). Właśnie taka sytuacja zachodzi na tle niniejszej skargi konstytucyjnej.

4.3. Należy podkreślić, że w ramach rozpatrywanej tu sprawy Trybunał analizuje status zastępcy komornika powołanego w związku z odwołaniem lub śmiercią komornika, jednakże nie chodzi tu o posiadanie statusu funkcjonariusza publicznego lub jego brak, lecz o charakter podejmowanych czynności, co powinno determinować zasady „wynagradzania” komornika i zastępcy komornika.

4.3.1. Ustawa o komornikach ani przed nowelizacją z 24 września 2004 r., ani po niej nie zawiera ogólnego przepisu, który przewidywałby odpowiednie stosowanie do zastępcy komornika przepisów ustawy odnoszących się do komornika, w szczególności nie zawierała i nie zawiera takiego odwołania w zakresie wynagrodzenia zastępcy komornika, regulując te kwestie samodzielnie i wyczerpująco w art. 63 ustawy. Jedyne ogólne odwołanie odnosi się do asesora pełniącego obowiązki zastępcy komornika. Art. 26 ust. 3 ustawy o komornikach przewiduje, że w zakresie wykonywania czynności, o których mowa w art. 2 ustawy, asesorowi komorniczemu pełniącemu funkcję zastępcy komornika przysługują prawa i obowiązki komornika. Przepis ten stanowi nawiązanie do ust. 2 w art. 26 ustawy o komornikach, zgodnie z którym zastępcą komornika może być komornik innego rewiru komorniczego lub asesor komorniczy. Art. 26 ust. 3 ustawy o komornikach jest odpowiedzią ustawodawcy na dotychczasowe wątpliwości co do tego, czy asesor komorniczy pełniący funkcję zastępcy może wykonywać wszystkie czynności, czy tylko czynności w zakresie wskazanym w art. 33. Odwołanie to nie odnosi się do innych kwestii i nie oznacza pełnego zrównania statusu komornika ze statusem zastępcy komornika także w kwestiach organizacyjnych i ustrojowych, w tym w zakresie wynagrodzenia. Te kwestie ustawodawca uregulował odrębnie w art. 27a oraz w art. 63 ustawy o komornikach.

4.3.2. Zgodnie z art. 27a ust. 1 ustawy o komornikach: „Do zastępcy komornika wyznaczonego w razie śmierci lub odwołania komornika stosuje się odpowiednio art. 3a i art. 28”. Oznacza to, że zastępca odwołanego lub zmarłego komornika wykonuje na własny rachunek czynności egzekucyjne oraz inne czynności przekazane na podstawie odrębnych przepisów (art. 3a ustawy) i stosuje się do niego przepisy o podatku dochodowym od osób fizycznych, o ubezpieczeniach społecznych, o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym oraz dotyczące osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 28 ustawy). Taki zastępca prowadzi więc kancelarię komorniczą na własny rachunek, jak komornik. Można zatem podzielić pogląd, iż chodzi tu o pełnienie funkcji komornika bez powołania na stałe.

Zgodnie z art. 27a ust. 4 ustawy o komornikach: „W przypadku śmierci lub odwołania komornika wyznaczony zastępca komornika prowadzi postępowania w sprawach dotychczas niezakończonych przez zmarłego lub odwołanego komornika do czasu powołania komornika w tym rewirze”. Na marginesie należy zwrócić uwagę, że będąca przedmiotem sporu opłata egzekucyjna została uzyskana w sprawie egzekucyjnej w związku ze sprzedażą w drodze licytacji nieruchomości dłużnika; sprzedaży egzekucyjnej dokonał skarżący i ustalił w związku z tą sprzedażą opłatę egzekucyjną. Niemniej jednak czynności egzekucyjne w powołanej sprawie wykonywało trzech komorników (sprawa wpłynęła, gdy urzędował odwołany później komornik, a w chwili odwołania zastępcy komornika sprawa egzekucyjna nie została jeszcze zakończona). Poza tym na tle cytowanego art. 27a ust. 4 ustawy o komornikach powstaje wątpliwość, czy do zadań zastępcy komornika należy prowadzenie postępowania wyłącznie w sprawach niezakończonych przez zmarłego lub odwołanego komornika, a więc zastępca takiego komornika nie przyjmuje nowych spraw, a wierzyciel musi skorzystać z prawa wyboru innego komornika (zob. Z. Knypl, Z. Merchel, *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, Sopot 2008, s. 110), czy też możliwe jest prowadzenie przez zastępcę komornika nowych postępowań (zob. G. Julke, *Status..., op. cit.*, s. 68-69). Za ostatnim poglądem przemawia, zdaniem autora, to, że brakuje w ustawie regulacji, która określałaby w takiej sytuacji tryb postępowania ze sprawami nowymi oraz to, że zastępca komornika nie jest likwidatorem kancelarii (likwidację kancelarii przeprowadza tylko wówczas, gdy nowo powołany komornik utworzy własną kancelarię). Rozstrzygnięcie wspomnianej niejasności w zasadzie nie ma znaczenia dla niniejszego postępowania, jednakże pogląd, że zastępca komornika nie może prowadzić nowych spraw, musiałby rzutować na wysokość osiąganych przez niego dochodów ze względu na ograniczone źródło pobieranych opłat egzekucyjnych. Na marginesie warto dodać, że upoważnienie zawarte w art. 27a ust. 5 ustawy o komornikach przewiduje: „Minister Sprawiedliwości po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Komorniczej określi, w drodze rozporządzenia, tryb postępowania przy likwidacji kancelarii komorniczych, mając na względzie konieczność nadania sprawnego biegu sprawom pozostałym do załatwienia po zmarłym lub odwołanym komorniku”. To zaś sugerowałoby, że w likwidowanej kancelarii znajdują się tylko takie sprawy.

4.3.3. Zastępca komornika ponosi odpowiedzialność jak komornik w zakresie czynności, które wykonywał (art. 23 ust. 2 ustawy o komornikach), a zatem tak jak komornik jest obowiązany do naprawienia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu czynności (art. 23 ust. 1 ustawy).

Poza tym zastępcy komornika dotyczy art. 27 ustawy regulujący tryb jego ustanowienia. Zastępcę komornika wyznacza w drodze zarządzenia prezes właściwego sądu apelacyjnego na wniosek rady właściwej izby komorniczej. Wniosek powinien wskazywać przyczyny uzasadniające wyznaczenie zastępcy i osobę kandydata. Przed wyznaczeniem zastępcy prezes sądu apelacyjnego wysłuchuje komornika lub zwraca się o

nadesłanie wyjaśnień pisemnych w wyznaczonym terminie, nie krótszym niż siedem dni, chyba że nie jest to możliwe. Z ważnych powodów prezes sądu apelacyjnego może w drodze zarządzenia, po zasięgnięciu opinii rady właściwej izby komorniczej dokonać zmiany zastępcy. Wyznaczenie zastępcy komornika na podstawie zarządzenia prezesa sądu apelacyjnego ma charakter organizacyjny, jest aktem organizacyjnym władzy sądowniczej. Nie jest to decyzja administracyjna w rozumieniu k.p.a. (zob. A. Marciniak, *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 120).

4.3.4. Z formalnoprawnego punktu widzenia komornik jest funkcjonariuszem publicznym (art. 1 ustawy o komornikach); dotyczy to także jego zastępcy. Gdy zastępcą komornika jest asesor, ewentualne wątpliwości co do jego pełnoprawnego statusu równoważnego komornikowi rozwiewa wspomniany wyżej art. 26 ust. 3 ustawy o komornikach (mówiący o przysługiwaniu asesorowi będącemu zastępcą komornika praw i obowiązków komornika). Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z 30 kwietnia 2003 r., sygn. akt I KZP 12/03, sam asesor nie jest wprawdzie funkcjonariuszem publicznym w rozumieniu art. 115 § 13 pkt 3 k.k., jednakże należy przyjąć, że ma on status funkcjonariusza publicznego, gdy pełni zlecone mu obowiązki zastępcy komornika na podstawie art. 26 ustawy o komornikach bądź prowadzi czynności egzekucyjne zlecone mu w trybie art. 33 tej ustawy (OSNKW nr 5-6/2003, poz. 42).

W spoczywającym w Sejmie projekcie ustawy o zmianie ustawy o komornikach proponuje się dodanie do art. 4 ustęp 2 o treści: „Zastępca komornika używa pieczęci zastępowanego komornika, czyniąc przy swoim czytelnym podpisie wzmiankę o tym, że działa w zastępstwie”. W uzasadnieniu projektu podniesiono, że w praktyce zastępcy komorników używają obecnie pieczęci zastępowanego komornika, przy której zamieszczają dopisek „zastępca” lub, jeżeli zastępcą komornika jest inny komornik, używa on swojej pieczęci. Praktyka ta wymaga ujednolicenia. Z tego względu konieczne jest wprowadzenie regulacji dającej zastępcy komornika legitymację prawną do używania przez niego pieczęci zastępowanego komornika (zob. druk sejmowy nr 1810/VI kadencja).

4.4. Działania komornika i zastępcy komornika, stanowiące w obu wypadkach formę realizowania powierzonej im władzy publicznej, są więc w istocie tożsame. Wszystkie czynności przewidziane w art. 2 ustawy o komornikach, zarówno komornik, jak i zastępca komornika wykonują na własny rachunek, przy czym znajduje do nich zastosowanie art. 28 ustawy (zob. art. 27a ustawy).

Zastępca komornika ustanowiony w razie śmierci lub odwołania komornika tak jak komornik ponosi odpowiedzialność w zakresie czynności, które wykonywał (art. 23 ust. 2 ustawy o komornikach).

Na podstawie dokonanych ustaleń, należy rozważyć, czy zastępca komornika ustanowiony w związku ze śmiercią lub odwołaniem komornika, powinien korzystać z takiego samego przywileju jak odwołany komornik i jego spadkobiercy, w zakresie prawa do opłat prawomocnie ustalonych przed odwołaniem lub śmiercią zastępcy komornika.

5. Zarzut naruszenia art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

5.1. Art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach wprowadza nieznaną przed nowelizacją z 24 września 2004 r. uregulowanie przyznające odwołanemu komornikowi albo spadkobiercom zmarłego komornika wynagrodzenie w postaci opłat prawomocnie ustalonych przed ich odwołaniem lub śmiercią, niezależnie od tego, kiedy wpłynęły do kasy kancelarii. Prawo do takich opłat jest wyjątkiem od zasady, że odwołanemu komornikowi ani spadkobiercom zmarłego komornika nie należy się żadne wynagrodzenie ani dochód, cały bowiem dochód z prowadzenia rewiru otrzymuje zastępca komornika.

Jest to regulacja szczególna, odnosząca się tylko do komornika odwołanego lub spadkobierców komornika zmarłego; nie dotyczy komornika zastępowanego w warunkach art. 26 ust. 1 ustawy o komornikach, a więc gdy z powodu przeszkód prawnych lub faktycznych nie może on przejściowo pełnić obowiązków komornika.

Zdaniem Sądu Najwyższego, w art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach ustawodawca przewidział „wyjątkową gratyfikację, a więc swojego rodzaju premię dla komornika odwołanego często po wielu latach pracy lub dla spadkobierców komornika zmarłego, którym nie przysługuje żaden udział w dochodach rewiru, prowadzonego przez odwołanego lub zmarłego komornika przeważnie przez wiele lat” (wyrok z 26 września 2007 r., sygn. akt IV CSK 133/07). Przyjęcie, że takie założenie stanowiło *ratio legis* przepisu, jest trudne do weryfikacji w świetle materiałów legislacyjnych towarzyszących uchwaleniu kontrolowanego przepisu. Uzasadnienie projektu nie odnosi się do tej kwestii. Jednakże traktowanie przyjętej regulacji „jako gratyfikacji za wieloletnią pracę” nie wydaje się słuszne, skoro odwołanie komornika może nastąpić np. także wówczas, gdy został prawomocnie skazany za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe (zob. art. 15a ust. 1 pkt 5 ustawy o komornikach), a jego urzędowanie wcale nie musiało być długotrwałe (wieloletnie). W wypadku odwołanego komornika (bądź spadkobierców komornika) art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach stanowi więc pewną gwarancję, że opłata przypadnie temu komornikowi (jego spadkobiercom), który prowadził postępowanie egzekucyjne. Nie jest to więc przywilej odwołanego komornika, ale ogólna zasada wynagradzania za wykonaną pracę. Z niezrozumiałych względów ustawodawca nie stosuje tej zasady do odwołanego zastępcy komornika.

Ponadto, Sąd Najwyższy w swoim wyroku rozróżnia sferę uprawnień zastępcy komornika związanych z wykonywaniem przez niego czynności przewidzianych w art. 2 ustawy o komornikach oraz sferę organizacyjną i ustrojową, w tym zasady wynagradzania. Ta druga sfera, zdaniem Sądu Najwyższego, jest uregulowana odrębnie i w związku z tym nie można stosować do zastępcy komornika regulacji przewidzianej w art. 63 ust. 5, gdyż dochód zastępcy komornika określa art. 63 ust. 3 ustawy o komornikach.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, określanie wysokości dochodu zastępcy komornika w art. 63 ust. 3 ustawy nie przesądza o różnym statusie komornika i zastępcy komornika ustanowionego w związku ze śmiercią bądź odwołaniem komornika. Wręcz przeciwnie. Jak wykazano wcześniej (zob. pkt 4 części III uzasadnienia), status komornika i zastępcy komornika oceniany przez pryzmat podejmowanych czynności (na własny rachunek), a także obowiązków (odpowiedzialność odszkodowawcza) oraz prowadzenie kancelarii na własne ryzyko wskazują na podobieństwo ich sytuacji prawnej. To zaś uzasadnia ich jednakowe traktowanie w zakresie wynagradzania po odwołaniu z pełnionej funkcji. Zarówno bowiem praca, jak i ryzyko z nią związane – w wypadku komornika i zastępcy komornika – rysują się identycznie.

Tymczasem kwestionowana regulacja powoduje, że: po pierwsze, opłaty prawomocnie ustalone przez odwołanego komornika, które trafią do kancelarii już w czasie urzędowania zastępcy komornika, należą się odwołanemu komornikowi (w wypadku śmierci komornika – jego spadkobiercom); po drugie, prawomocnie ustalone opłaty za czynności podjęte przez zastępcę komornika, które nie wpłyną na konto kancelarii przed jego odwołaniem, przypadną nowo powołanemu komornikowi. W ocenie Trybunału, zróżnicowanie tych dwóch grup podmiotów (komornik – zastępca powołany na wypadek odwołania lub śmierci komornika) jest nieuzasadnione.

Pominięcie zastępcy komornika w art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach powoduje niedające się wyjaśnić racjami konstytucyjnymi przesunięcie majątkowe pomiędzy dochodami zastępcy komornika a osobą, która objęła po nim rewir. Nowo powołany komornik uzyskuje korzyść kosztem odwołanego zastępcy komornika, a ten pozbawiany

jest wynagrodzenia za wykonaną pracę. Sytuacja ta jest bardzo dobrze odzwierciedlona w realiach procesowych niniejszej sprawy, gdy to właśnie w stosunku do swojego następcy skarżący kierował roszczenie cywilne.

5.2. Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie podkreślał znaczenie gwarancji zawartych w art. 64 ust. 2 Konstytucji. Ochronie konstytucyjnej na tej podstawie są poddane zarówno prawo własności w rozumieniu prawa cywilnego jak i inne prawa majątkowe. Trybunał Konstytucyjny zwracał uwagę, że przywołany przepis dopełnia regulację zawartą w art. 21 ust. 1 oraz art. 64 ust. 1 Konstytucji, nawiązując jednocześnie – w perspektywie konstytucyjnej regulacji ochrony własności – do ogólnej normy art. 32 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji statuującej zasadę równości. Istotą regulacji z art. 64 ust. 2 Konstytucji jest podkreślenie, że ochrona własności i innych praw majątkowych nie może być różnicowana z uwagi na charakter podmiotu danego prawa (zob. wyroki TK z 25 lutego 1999 r., sygn. K. 23/98, OTK ZU nr 2/1999, poz. 25 oraz z 28 października 2003 r., sygn. P 3/03, OTK ZU nr 8/A/2003, poz. 82). Art. 64 ust. 2 Konstytucji nie tylko nawiązuje do zasady równości, lecz także daje wyraz ogólnemu stwierdzeniu, że wszystkie prawa majątkowe muszą podlegać ochronie prawnej (por. wyroki z: 13 kwietnia 1999 r., sygn. K. 36/98, OTK ZU nr 3/1999, poz. 40; 2 czerwca 1999 r., sygn. K. 34/98, OTK ZU nr 5/1999, poz. 94 oraz 14 marca 2006 r., sygn. SK 4/05, OTK ZU nr 3/A/2006, poz. 29). W wyroku z 12 grudnia 2005 r., sygn. SK 20/04, Trybunał stwierdził, że: „Ochrona prawa majątkowego, o której mowa w art. 64 ust. 2 Konstytucji, nie oznacza gwarancji określonej treści prawa majątkowego. W orzecznictwie Trybunału prezentowany jest pogląd, że na gruncie art. 64 ust. 2 Konstytucji można wskazać dwa aspekty ochrony konstytucyjnej praw majątkowych z punktu widzenia podmiotowego:

- po pierwsze, ochroną taką objęty jest każdy, komu przysługuje prawo majątkowe, bez względu na posiadane cechy osobowe czy inne szczególne przymioty;

- po drugie, ochrona praw podmiotowych musi być równa dla wszystkich tych podmiotów. Oznacza to, że ustawodawca, tworząc określone prawa majątkowe i mając szeroką swobodę w kreowaniu ich treści, musi liczyć się z koniecznością respektowania zasad wskazanych w art. 64 Konstytucji” (OTK ZU nr 11/A/2005, poz. 133). Przytoczone poglądy Trybunał Konstytucyjny podtrzymał w wyroku z 24 lutego 2009 r., sygn. SK 34/07, kiedy rozpoznawał skargę konstytucyjną komornika sądowego.

5.3. Zasada równości polega na tym, że wszystkie podmioty prawa (adresaci norm prawnych) charakteryzujące się daną cechą istotną (relewantną) w równym stopniu, mają być traktowane równo, tzn. według jednakowej miary, bez różnicowań zarówno dyskryminujących, jak i faworyzujących. Stąd najpierw należy ustalić, czy istnieje wspólna cecha relewantna pomiędzy porównywanymi sytuacjami, a więc czy zachodzi podobieństwo tych sytuacji stanowiące przesłankę dla zastosowania zasady równości. Dopiero stwierdzenie, że podobne sytuacje zostały przez prawo potraktowane odmiennie, wskazuje na możliwość naruszenia zasady równości. Nie zawsze jednak odmiennosc potraktowania sytuacji podobnych jest konstytucyjnie niedopuszczalna, bo mogą zachodzić wypadki, gdy będzie ona usprawiedliwiona. Argumenty uzasadniające odstępstwa od nakazu równego traktowania podmiotów podobnych muszą mieć: 1) charakter relewantny, a więc pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma oraz służyć realizacji tego celu i treści. Innymi słowy wprowadzane różnicowania muszą mieć charakter racjonalnie uzasadniony; 2) charakter proporcjonalny, a więc waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów

podobnych; 3) argumenty te muszą pozostawać w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi uzasadniającymi odmienne potraktowanie podmiotów podobnych.

5.4. Wobec stwierdzenia, że na tle art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach doszło do zróżnicowania sytuacji komorników i zastępców komorników w zakresie prawa do opłat egzekucyjnych ustalonych prawomocnym postanowieniem, a niepobranych i nieściągniętych przed odwołaniem, pozostaje rozważyć, czy zróżnicowanie to pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią regulacji przewidzianej w badanym przepisie.

Wydaje się, że celem regulacji była realizacja założenia, że opłata egzekucyjna powiązana jest z czynnościami podejmowanymi przez komornika. Stąd trudno tu mówić o dodatkowej gratyfikacji, ale chodzi o przyznanie odwołanemu komornikowi wypracowanego dochodu. Kierując się tym tokiem rozumowania, trudno odmówić takiego samego uprawnienia zastępcy komornika ustanowionemu w razie odwołania bądź śmierci komornika. Zważywszy, że podjął on określoną czynność egzekucyjną i ustalił z tego tytułu – prawomocnie – opłatę egzekucyjną, nie ma powodu, z racji statusu formalno-prawnego, traktować zastępcę komornika odmiennie. Należy zauważyć, że i tak część opłat egzekucyjnych (ustalonych za podjęte czynności, ale nieprawomocnie) zasilą konto kancelarii, a tym samym będą miały wpływ na wysokość dochodu aktualnego zastępcy komornika albo nowo powołanego komornika.

Trudno stwierdzić, wobec braku wskazówek wynikających choćby z przebiegu prac ustawodawczych, jakim kryterium kierował się ustawodawca, różnicując sytuację komorników i zastępców komorników. Nie można przy tym wskazać żadnej wartości konstytucyjnej, która uzasadniałaby odmienne traktowanie tych dwóch grup podmiotów w omawianym zakresie.

W związku z tym należy stwierdzić, że art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji.

6. Skutki orzeczenia.

6.1. Niniejszy wyrok zapadł w wyniku rozpoznania skargi konstytucyjnej pozostającej w związku z konkretną sprawą. Skarżący ubiegał się o zapłatę na jego rzecz określonej kwoty, z tytułu opłaty egzekucyjnej prawomocnie ustalonej przez skarżącego w czasie, gdy pełnił funkcję zastępcy odwołanego komornika. Zważywszy, że zastępca komornika zostaje ustanowiony także w wypadku śmierci komornika, a przyczyna zastępstwa (śmierć albo odwołanie komornika) jest nierelevantna dla oceny niekonstytucyjności zasady wynagradzania zastępcy komornika, Trybunał uznał, że skutek wyroku dotyczy także zastępcy komornika ustanowionego w związku ze śmiercią komornika. Zawężenie zakresu kontroli ze względów czysto podmiotowych (występujących tylko na tle konkretnych spraw, w związku z którymi sformułowano skargi konstytucyjne) byłoby niezrozumiałe i miałyby niekorzystne skutki z punktu widzenia spójności systemu prawa. Konieczność ewentualnego drugiego postępowania kontrolnego obejmującego inny podmiotowo zakres tych samych przepisów – przy uwzględnieniu faktu, że wynik byłby w zasadzie przesądzony przez wyrok wydany w niniejszej sprawie – byłaby również niezgodna z postulatem ekonomii procesowej (por. wyrok z 26 czerwca 2008 r., sygn. SK 20/07, OTK ZU nr 5/A/2008, poz. 86 oraz z 17 grudnia 2008 r., sygn. P 16/08, OTK ZU nr 10/A/2008, poz. 181).

6.2. Inaczej należy natomiast odnieść się do tego zakresu skargi konstytucyjnej, w którym skarżący domaga się stwierdzenia niekonstytucyjności przepisu także w tej części, w

jakiej nie przyznaje opłat egzekucyjnych prawomocnie ustalonych przed śmiercią zastępcy komornika, co rodziłoby skutki wykraczające poza granice skargi konstytucyjnej.

Jak trafnie zauważono w stanowisku Sejmu, prawa majątkowe spadkobierców nie mogą być utożsamiane z prawami podmiotowymi skarżącego, kwestia ich naruszenia ma zaś charakter hipotetyczny (potencjalny), a nie rzeczywisty (aktualny), badanie konstytucyjności w tym zakresie jest w trybie kontroli konkretnej niedopuszczalne. Zagadnienie konstytucyjności art. 63 ust. 5 ustawy o komornikach w zakresie, w jakim przepis ten nie przyznaje uprawnień do wcześniej prawomocnie ustalonych opłat spadkobiercom zmarłego zastępcy komornika, jest kwestią odrębną; pozostającą bez wpływu na sytuację prawną skarżącego.

7. Z tych względów Trybunał Konstytucyjny orzekł jak w sentencji.